

Boris Greiner

PRIJATELJ FOTOGRAF

Petikat, Zagreb, 2018.

Knjiga je nastala po ideji Gorana Trbuljaka.

U stvarnom životu, naši junaci bijahu pjesnici... Zatekao ih jednom Boris Cvjetanović kako u svom uredu, jedan drugom okrenuti leđima, svaki svoje sviraju u strojeve. I šapatom uzviknuo: "E jeste piskarala!"

O tad, a bijaše to skoro na samom početku, oni strašno zalješe toga gospodina i prozvaše ga jednostavno Cvjetko.*

* *Greiner Kropilak Interkonfidental*, B. Greiner, S. Habjan, Zagreb, 1999.

I

Gledajući kroz perspektivu umjetnika, 'odlazak zauvijek u svijet' ima i nekakvu epsku, elementarnu notu. Poslije se vratiš i idemo dalje, rečka na dršku *curiculumskog Colta*. Ima, međutim, i onih koji su oduvijek u svijetu, ondje su rođeni i stalno su na liniji.

Kao što ima i jedan broj onih koji nisu imali potrebe otići. Ostali su za stolom i osluškivali. "Nisu čak ni osluškivali, samo čekali. Nisu čak ni čekali, nego bili potpuno tihi i sami. I svijet im se ponudio da ga otkriju. Zato što on ne može drukčije, nego ushićeno se pred njima savijati." (Franz Kafka)

Što se tiče ovih prvih, kada Transatlantikom već jednom krenu u taj svijet, bolje im je kod kuće ostaviti sva očekivanja, zato što se ona nikad ne ostvare, nego se uvijek sve izjalovi. Kad bi taj sustav bio iole pouzdan, moglo bi se očekivati sve najgore i posredstvom izjalovizacije dokopati se šampanjca.

Ali, ništa od toga, ovi drugi, ovi koji stanuju u kabinama Transatlantika, znaju da je glava neprestano u torbi, a torba u rukama providnosti. Znaju da je manevarski prostor poprilično sužen, da se svojim potezima u glavnici može sudjelovati najviše s petnaest posto.

Ovi treći, što putuju unutaršnjom stranom čela, za njih taj svemir nema tajni. Pa, iako ne ustaju sa stolice, njihove misli pokreću svjetove.

Opet, ima umjetnika, recimo prijatelj fotograf, koji odlaze svake godine na tri, četiri mjeseca zauvijek doma. Sam tako kaže, kad idem u Žuljanu, ja nisam otišao, ja sam se vratio.

II

Crveni Renault Clio klizi nizinom između Medvednice i Samoborskoga gorja, a takoreći iznad njihovih glava, nadvožnjakom ispod kojeg su upravo bili prošli, autocestom A1, mili kolona svih mogućih vrsta vozila iz svih zemalja prema svojim ciljevima na obali. Pri pogledu na tu nepreglednu masu strojeva, kotača, kabina i ljudi što gmiže put juga, ugodno zavaljeni u klimatiziranu automobilu, vozač i putnici nebesima zahvaljuju na putanji sporednim kolosijekom.

Vozač smjesta asocira prijatelja fotografa, koji ne propušta prigodu ocrnjivati svoju Žuljanu, strahujući da mu se ta nepregledna masa jednoga lijepog jutra ne parkira iza kuće, smještene na pješćanu žalu jedne od najljepših uvala na Jadranu.

— Zato valjda i ne snima nju, — nadoveže se putnik odostraga, — nego grad, zakrpe na pločniku, bolnice, zatvore, radnike, štrajkove i te stvari... Pa i u “Ljetovanju”¹ ima mnogo više fotki iz Nerežišća, nego iz Žuljane...

— Točno, — slaže se vozač, — da mu čak ni tkogod od znalaca ne bi zabasao... Jedino u “Novom nebu”² ima dosta žuljanskog mora... Ali to je uglavnom ispod površine, tako da može biti bilo gdje...

— Ili ode u Australiju, i to skroz tamo na drugu stranu, na kraj svijeta, pa da ne bi bilo zabune, seriju nazove “Ocean”³, ima još plaža, kao da poručuje turistima, a ne da mu se trpaju u njegovo more.

— Pa onda caruje tu, u dubinama svoga dvorišta... Zaranja i izranja, zvekne pospanu hobotnicu i doma na ručak... Veli da je jednom bila i neka tuna, traži rupu od hobotnice kadli osjeti da mu iza leđa nešto prolazi. I prolazi. Okrene se i vidi je, barem tristo kila... Pa čak i u onoj seriji “Od Žuljane do Lubarde”⁴, uopće zapravo i nema Žuljane, nego samo Lumbarda...

— Zašto je uopće i išao, šest sati vožnje tom njegovom

barčicom? — zapita putnica sa stražnjeg sjedala.

— Zato što to voli, — odgovara vozač, — ‘nigdje nikoga, more i ja, totalna izolacija’... Prije je tako išao do Šipana, a kad su Stipa⁵ i Stile⁶ kupili stan u Rovinju, morao si je naći drugu destinaciju. Lani je išao do Mljeta, sedam sati, pa je tamo naišao na neku skrivenu lagunu, ulaz toliko plitak da je morao dignuti motor. Kao unutarnje more. Ondje je i prenoćio.

— Što, stavio dihalicu i spavao ispod?...

— Ne, u barci. Priča poslije kako ga je u jednom trenu nešto probudilo, otvori oči, ustane i pogleda, a kad tamo: i iznad njega i ispod njega svemir! Površina tako mirna da se ne može raspoznati gdje završava pravi, a gdje započinje odraz. Bio je kao Pale, sam u unutarnjemu mljetskom svemiru.

¹ ciklus fotografija

² fotomonografija, Petikat, Zagreb, 2003.

³ serija fotografija

⁴ serija fotografija

⁵ Branka Stipančić

⁶ Mladen Stilinović

III

Odlazim u atelijer prijatelja fotografa po bocu crnjaka, znajući da me vlasnik ne može pritom iznenaditi, jer ga je prije nekoliko dana, dok je vozio motor, udario auto i sad je u bolnici, upravo su mu danas ugradili titansku šipku, a suđeci po prognozama, tek bi prekosutra eventualno mogao ustati iz kreveta.

Otvaram bocu, nazdravljam njegovu skorom oporavku i poručujem kako će mu ta šipka u nozi jako dobro doći pri ronjenju, neće više morati tegliti onaj pojas s olovom.

Ali možda titan nije tako težak kao što mu ime sugerira...? Listajući Wikipediju, saznajem da je po svojstvima najsličniji *irkoniju*, da se najveće količine proizvode u obliku *ferotitana* koji se dobiva redukcijom *rutila*, te da je od spojeva najvažniji titanijev dioksid, inače najkvalitetniji bijeli pigment (*titanijsko bjelilo* — TiO_2).

Pa, budući da je prijatelj fotograf i inače sijed, možda da mu nadimak odsad ne proizlazi iz pjesničkog prijevoda njegove ličnosti — *Cvjetko*, nego iz njegove stvarne strukture — *Beli*.

Ništa od toga, smjesta napuštam pomisao, sjetivši se kako je *Beli* već višestruko zauzet (pisac Andrej, figure u šahu, osmi član Agencije 9...).

No, ukoliko se prisjetimo razgovora što ga je u filmu "Polu sata" vodio sa snimateljem tog filma...

Vedran: I onda ti vrlo brzo dođe neki crv, i onda to kreneš... počneš vidit...

Boris: Dokolica.

Vedran: Valjda je to to, da...

Boris: To ti se zove dokolica... I kad si ti u dokolici, onda ti počnu biti značajne i one stvari koje ti inače nisu... Dokolica je sjajna, samo je ne možeš programirati, znaš da si bio u dokolici tek kad si izišao iz nje, jer ako je programiraš,

onda to više nije to, to nije dokolica, to je program... Dokolica uopće nije jedan pejorativni, neki negativan pojam, to je krivo, dokolicu vežu s lijenošću, to nema veze. Dokolica je stanje gdje možeš biti vrlo aktivan, samo je pitanje tvojih slobodnih odluka...

... Proizlazi da je dokolica obrazac života kojega je nesuđeni *Beli* žučni zagovaratelj, a za koju je nužno, baš kao i rutil iz budućeg ferotitana, reducirati obveze. Pa, ukoliko bi nadimak proizišao iz spoja stvarne strukture i pjesničke ideje, zvali bi ga *Ferodoko*, po ferotitanskoj dokolici.

Malo vuče na Istok, što nije loše, nije li se Shaki Muni, dokoličarivši pod smokvom, jednog jutra probudio kao *Buda*...

Istok možda da, ali ime priziva Japan, a fanatična disciplina baš i nije njegov najjači adut, ostali bi samuraji našeg *Ferodokoa* vrlo brzo raskrinkali.

IV

Za usputna boravka u Bauhausu primijetio da nude bušilicu na akcijskoj prodaji za 250 kuna. Iako mu nije baš prijeko, odnosno, konkretno potrebna, šteta bi bilo propustiti pogodnu priliku i odlučiti je kupiti. Mjesec dana poslije, iz nekog razloga ponovno se zatječe u Bauhausu i primijeti na polici takvu istu bušilicu po regularnoj cijeni od 150 kuna.

V

“Sanjao sam noćas da idem. Prolazim ulicom i nađem se pred vratima koje otvaraju Debi i Domagoj. I shvatim da sam bez štaka. Istodobno shvatim da su to primijetili upravo oni koji najbolje znaju da ne smijem ići bez štaka. Dakle, istodobno shvaćam da sam u prekršaju i da sam uhvaćen u prekršaju. I onda se kasnije sjetim da sam im mogao reći da to nema veze, zato što sam, kao što i vide, došao.”

(San no 14, 26. lipnja 2017.)

VI

— Da, ronili smo jednom skupa, — priča Cvjetko ovećem društvu u Sedmici,⁷ — htio je ići sa mnom da vidi kako lovim s puškom. Poslije nekih 45 minuta, budući da nismo ni na što naišli, dosadilo mu i ode van. I još nije stigao ni skinuti peraje, kad ja iziđem s hobotnicom na ostima. Pa zaronim i odmah iziđem s još jednom. To ga je impresioniralo, ispao sam veliki lovac. A on baksuz. A zapravo se to dogodilo slučajno, gađao sam jednu ribu i promašio. Idem po osti, ali osjetim otpor, povučem jače, a kad tamo — hobotnica. Iziđem van, pokažem je njemu i kad sam je skinuo, odložim osti pod noge u more. Krenem dalje, uzmem osti, ali nešto je na njima, hobotnica... Ali nemojte mu to reći, neka i dalje misli da sam ja veliki lovac, a da je on baksuz.

— A zapravo sam ja baksuz, — nastavlja nakon kraće stanke, — čekam u Neumu na granici, i dok čekam, učini mi se da bi osobna mogla sama stajati, ako je zataknem u onaj prostor na vratima gdje izlazi staklo. I zavrbi me da probam može li stajati tako zataknutu... I upadne mi unutra, u vrata. Vani je stajao neki policajac i ja mu objasnim što se dogodilo, kaže da stanem sa strane i izvadim je. Nemam alata, ne mogu je izvaditi, ali pokušavam... Izlazi policajka iz te njihove kućice i pride mi. “Hoće li to, Boris?”... Valjda me po tablicama provjerila. Pa kad vidi da neće, pusti me da prođem.

“Ali kako ću na izlazu, u Bistrini?” — pitam. — “Sve će biti u redu, samo recite što se dogodilo.” Ondje je bio neki ozbiljan policajac, traži osobnu, koju nemam. Tijekom objašnjenja, ozbiljnost mu je pomalo kopnjela i na kraju je prasnuo u smijeh.

— A možda ga je policajka već bila nazvala i preporučila te kao dobar vic. — komentira Smiljan.

⁷ cafe bar u Kačićevoj 7

VII

Ulazi jednog prijepodneva u moj ured. Sanjao sam te noćas, veli.

— Jel' bilo dobro? — pitam.

— Ne baš, teška noćna mora... Kod kuće sam, a sa mnom je i jedna žena. Nemam pojma tko je ona, lice nepoznato, nigdje je ne mogu smjestiti, ali mi smo, kao, zajedno... I sad ona predloži da skočimo kroz prozor. Ne čini mi se to baš kao neka dobra ideja, niti mi je ona u bilo kojem smislu privlačna, ali mi smo kao zajedno, pa je okej da pristanem. Dođemo na prozor, i ona odmah skoči! Ja, užasnut, pogledam dolje, peti kat, jebiga, to je to... I sad moram ja. Uopće mi se ne skače, ali rekao sam, nema sad natrag. Krenem odugovlačiti, tražim papir da napišem oproštajno pismo, sve u totalnom užasu... I odjednom se probudim, i odahnem. Nakon svega, pričam ti tu grozu i kakva je sreća da sam se probudio. Jer mi smo u stvarnosti. Ti me saslušaj do kraja, bez prekidanja, i tek onda kažeš, da, ali ja ti moram reći da se to zaista i dogodilo.

I onda sam se 'ponovno' probudio, pipkam oko sebe, palim svjetlo, samo da se uvjerim da je sad to stvarno.

VIII

Kad bi se knjiga tiskala u boji, na ovome bi mjestu, uz oznaku datuma, dvanaesti listopada, trebalo uvrstiti i dvije fotografije, snimljene tog jutra, na kojima se prijatelj fotograf, pod jarkim suncem, kupa u morskom dvorištu ispred svoje kuće u Žuljani. A tekstom u *mailu* kao da iz mora dovikuje: “Kažu da u cijeloj zemlji pada kiša, ja je ne vidim! Kažu da će i sutra biti isto, okej, neka bude.”

Za to vrijeme, u hladnom i kišovitom Zagrebu, na internom sastanku nekih članova Petikata, ozbiljno se razmišlja o smjeni predsjednika upravnog odbora, upravo gospodina koji je maločas zaronio.

Inicijativa za smjenu dolazi izvan kuće Petikat, i to upravo od predsjednikove supruge. Kao ravnateljica javne institucije, za stvari što bi ih joj idealno mogao riješiti upravo Petikat, ona ga ne može angažirati iz razloga što je njen muž predsjednik. I nikoga tu više ne zanima što Petikat uopće nije poslovni nego striktno umjetnički subjekt i što on, kao fotograf, nema nikakve veze s rješavanjem scenografskih elemenata.

— Ali, čak i ako nije predsjednik, on se i dalje nalazi na popisu ovlaštenih za zastupanje...

— Da, time nismo ništa riješili, trebalo bi ga sasvim izbrišati.

— I to baš između ove dvije fotografije, recimo sad, kad je zaronio... I kad izroni, nema ga na popisu.

IX

Ja sam pet godina nakon završetka akademije imao noćnu moru da ne mogu završiti akademiju zato što ne uspijevam položiti ispit iz njemačkog, priča slikar Pavelić. Sve dok u jednom trenu nisam osvijestio kako na akademiji uopće nisam imao njemački, nego engleski.

Prijatelj fotograf nikada nije imao sličnu noćnu moru. Kako u snu, tako ga ni na javi nimalo ne mori činjenica da ne zna ni njemački ni engleski. Ni bilo koji drugi jezik, uostalom. Fućka mu se za jezike.

Iako, bilo je situacija kad je poželio znati drugi jezik. Recimo, kad su mu ti ljudi iz Argentine bili u posjetu, rođaci njegova oca. I ta njegova polusestrična, strašno simpatična, tada je poželio znati španjolski. Prekrasan jezik, priča poslije, njegova je melodija stalno harmonična, imaš osjećaj da oni ne govore nego pjevaju, ova je imala nekakav baršunasti alt, kao da ti cijelo vrijeme cvrkuće slavuj, ali taman malo usporeno i tri oktave niže.

A možda je zapravo i bolje da ga ne znam, rekapitulira dosljedno braneći svoj jednojezični barjak, jer kad bih razumio sadržaj, ne bih čuo melodiju.

X

U pradavna vremena, kad je digitalna fotografija još bila u povojima, zamolio prijatelj fotograf prijatelja Semijaljca da mu posudi taj digitalni aparat. To već bijaše veliki korak, odnosno ustupak, čak bismo to mogli nazvati i davanjem šanse toj novotariji. Treba, naime, imati na umu njegovo tada posve negativno stajalište o mogućnostima, odnosno mogućim dosezima te fotografske 'parodije'. S druge strane, treba imati na umu i njegovu sklonost spram novih igračaka. Pa, osim što je posudio aparat, zamolio je Semijaljca da mu nabavi računalo i pristojan printer. Da vidi kako bi se time mogao poigrati. I mjesec dana poslije izlaže u Galeriji Galženica seriju fotografija "Grad" što ih je digitalno snimio, računalno obradio i sam isprintao.

A prije tih pradavnih vremena, dok digitalca još nije bilo na horizontu, poput mnogih drugih fotografa i on je imao 'labos'. Njegov je izgledao otprilike kao kad bi se dva vagona postavila jedan iza drugoga, dakle, širine oko metar i dvadeset, a dužine oko pet metara. Ta je izbica naknadno izdvojeni dio nevelika tavanskog stana i slijedom toga ima kosi plafon. Ušavši unutra, kao da se ušlo u unutrašnjost kakve kutije za alat, sve je precizno raspoređeno, sve ima svoje mjesto i sva su mjesta popunjena. Plohe za razvijanje fotografija mogućnost fizičkog postojanja svode na minimum, ispod su kanistri s kemikalijama, čak je i taj kosi plafon posve ispunjen ili striktno fotografskim ili pripadajućim repozitorijem. Jasna stvar da je ulazak u 'labos' bio svima zabranjen.

Zabrana je usred tih spomenutih pradavnih vremena ipak malo olabavljena. U 'labos', se, naime, već uselilo i računalo. Njega se zapravo i ne vidi, ono je smješteno negdje u provi tog uskog tavanskog potpalublja. Vidi se samo ekran, nema čak ni tastature, zapravo ima, ali ona je kao

nepotrebna obješena za kuku na zidu sa strane, ispred ekrana je samo miš.

Zatekao sam se tako jednom zajedno s njim sklupčan ispred tog ekrana. On radi u *photoshopu*, a ja napeto pratim ishod, radi se na mom slučaju.

Odjednom se začuje dječji glas iz civilnog dijela stana, to je njegova kći Buga, ima dvanaest godina, ide u šesti razred.

— Tata! — dovikuje, — pa ručak!... prošlo je jedan...

— Neću sad, nisam još gladan! — odvikuje tata. Unesen u posao smetnuo je s uma kako se poziv ne odnosi na njegov objed, nego na činjenicu da bi ga on trebao pripremiti. I sada je već zadnji čas, škola počinje u dva.

XI

Kod kuće sam i sjedim pored prozora gledajući zelenilo parka ispred mene. Radio je upaljen, čuje se glazba. Odjednom prekid programa. Glas uspaničenog spikera ili spike-ricice: "Ovo je naše posljednje javljanje, imamo vijest da se Sunce naglo hladi i to je kraj." Pogledao sam ponovno kroz prozor na park. Prizor se munjevito mijenja, drveće i sve ostalo postaje bijelo, okovano ledom. Brzo razmišljam kako preživjeti, znam da ako Sunce ne grije, Zemlja još uvijek grije. Gejzir, to je rješenje, prenosi toplinu na površinu iz utrobe Zemlje. Krećem prema gejziru, ali znam da nešto nedostaje — žena. Povedem ženu potpuno nejasna identiteta, dolazimo do zelene oaze okružene beskonačnim ledom. U središtu je visok vodoskok vrele vode i nikog više nema na svijetu. Spašeni smo! No, tog trenutka gejzir postaje zaleđeni vodoskok i gotovo je.

... budim se promrznuo u tankoj vreći za spavanje u maloj jedrilici. Termometar u kabini pokazuje — 9° C. More je bilo pokriveno tankom korom leda.

(*San No 3*, Črvar, zima 1981.)

XII

Izmislio razlog da ode na skuteru u Žuljanu.

Zovem ga drugi dan, da vidim kako je prošlo.

— Odlično je prošlo, — odgovara, — sveukupno deset, jedanaest sati, ali radio sam pauze. I bez obzira na tih 35°, uopće mi nije bilo vruće.

Prokrstario čitavim Pelješcem, Mljetom i Hercegovinom, skretao na one male puteve što se pričinjaju da nikamo ne vode i nailazio na raznorazna čudesa. Spavao u kolibicama usput i budio se u praskozorje.

No, začas eto ti listopada, mjeseca u kojem se neizostavno ipak mora vratiti. Trebao je već početkom rujna, ali je procijenio da ni naručitelji neće biti posve spremni.

Ne zna se jesu li bili ili nisu, no i ostale se obveze u međuvremenu nagomilale pa je za povratak prisiljen definirati prvi tjedan listopada. Vremenske prilike odgodile su povratak još tjedan dana. Petnaestog ujutro, vrijeme je ok, kreće.

Zovem ga sutradan da vidim kako je prošlo.

— Bilo je sve okej na prvoj polovici puta... Ali nisam uspio krenuti ujutro, znaš mene, nego tek oko dva. I uhvatio me mrak negdje u Lici. Bilo je toliko hladno da sam stao na nekoj pumpi i kupio dvoje-troje novine... Imao sam i skijaške hlače i sve, ali ne pomaže... I natrpao te novine u hlače, ali sam se svejedno smrznuo do Zagreba... Bokove još uvijek ne osjećam.

XIII

“Mene je jednom uhvatilo tu, kod svjetionika,” priča Cvjetko ovećem društvu u Sedmici, “nema ni petsto metara do obale. Ronim, i odjednom primijetim da se nešto miće po dnu. I to prilično brzo. I shvatim da je to sidro od moje barke!... Nešto mi nosi barku!... Izronim i vidim da je vani *škura bura*. Ubacim opremu u barku i hoću se i sam popeti preko boka, ali me val ubaci unutra i udarim svom snagom u suprotnu stranu. Ne mogu ustati koliko me boli, a znam da moram jer sam inače gotov, bura gura barku na hridi otočića. I nekako se dokobeljam do motora i sad moram snažno povući onu špagu za paljenje, a trup me boli da se jedva mičem. I uspijem upaliti, ali konop od sidra zapne o propelu već upaljena motora i pukne štift od propele. To veslanje sam dobro zapamtio.”

“Ali opet,” nastavlja nakon kratke pauze, “kad sam išao isprobati novu panulu, Zoran je bio sa mnom, uhvatio sam zubaca od tri kile! I s tim trofejom polako kroz Žuljanu, da se zapamti.”

“A jednom mi je murina skoro odgrizla prst. Ronim i primijetim da se nešto muva ispod stijene. Prikradem se bliže, uhvatim rukom za stijenu da se privučem bliže i vidim što je to. Istog časa osjetim udar, pogledam prst i vidim da mi je do pola odgrizen... Čak je nisam ni vidio kako treba. Došla je s druge strane i zagrizla mi srednji prst. Srećom sam se držao za stijenu, pa nije mogla dobro zahvatiti, inače ode prst.”

XIV

Kad se razgovor povede o nedovoljnoj prisutnosti njegovih fotografija na međunarodnoj sceni, odnosno galerijskom tržištu, on samo odmahne rukom: — Ma logično da ih nema kad sam ja idiot.

Sjedim s Peterom Knappom na večeri poslije otvorenja izložbe u Parizu i on me u jednom trenutku upita prodajem li fotografije i koje bi bile cijene. Totalno me zatekao, nisam uopće očekivao to pitanje i odgovorio sam nešto tipa da nisam još odlučio ili tako nešto... Uglavnom, nešto neodređeno. Jasno, sve preko prevoditelja. A on veli: Shvaćam, želite ih ostaviti Bugi... I nikad me poslije toga ništa više nije pitao.

To ti je to, nisam se snašao... Ili kad smo jedan drugi put bili u Parizu i Stipa nagovorila Stileta i mene na onu turističku vožnju Seineom. I prije nego što ćemo proći ispod nekog mosta, ona brzo naredi: Odmah sad zamislite neku želju! I ne samo to, nego kad smo prošli most, ona sad navalila, da što smo zaželjeli. Prvo ja kažem svoju: Da mi se vrati onih dvanaest eura koliko je koštala ova vožnja. Onda veli Stile svoju: Da prodam sve.

Ulazi, sjeda, mota cigaretu, okoliša.

Konačno kaže da bi danas poslije podne kod njega doma trebala doći neka francuska novinarka, za neki fotografski časopis, kao najava te predstojeće izložbe u Parizu, zato što su ga ti neki, ta neka fotografska i to, u Parizu, izabrali za neko godišnje predstavljanje... Shvaćam da nije ništa zapamtio, ali istodobno shvaćam da je to veliko priznanje, bravo, Cvjetko!

Ma okej, veli on, ali Markita radi, pa ako bi ti mogao doći, to malo prevoditi... Osim toga, znaš sve o čemu se radi, pa joj možeš to i ti sve objasniti.

Može.

Zvoni na vratima, čekam u sobi dok joj on ide otvoriti. Ali nije jedna, nego ih je pet. Jedna iz tog časopisa, druga iz *Le Monde* i tri kustosice.

Uvodnu konverzaciju, dok on ne donese kavu, usmjeravam prema recentnim serijama, računajući da ćemo, kad se vrati, krenuti od početka. Međutim, on, ni s čime izazvan, s police uzme knjigu "Fotografije iz škafetina" i krene im je pokazivati. Objašnjava kako je došao na ideju za taj projekt, kako se izvodeći ga još više zbližio sa stanovnicima Žuljane, kako su mu s potpunim povjerenjem povjerali svoje obiteljske fotografije, koliko je muke, pa čak i suza bilo kad se moralo neke od njih i odbaciti, pa onda i kakvo je bilo njihovo veselje na predstavljanju knjige, prava fešta... Sasvim se unio, prepričava pojedine detalje, ubrzano prevodim, žene ubrzano slušaju, preuzimaju knjigu od prethodnice i listaju.

Naposljetku se jedna ipak odvaži prekinuti ga: "Ali nas zanimaju vaše fotografije."

— Spasila me jučer ta svađa u Saboru, priča Predragu i Alemu, kad sam ga prvi put poslije nesreće dovezao na Žitnjak. — Baš me stisla neka depresija, to ležanje, to nemicanje, a još te i stalno nešto boli, baš mi se nekako skupilo... Pa upalim TV i gledam prijenos te njihove sjednice. I sasvim se unesem, kao da gledam zanimljivu utakmicu... Što će sad ovaj ovome reći, kako će se ovaj izvući iz debakla, pa se ne izvuče... Pa onda te izjave, ova budala ga hvali, drugi mu se smiju... I sve je napeto, kao da je režirano... I onda za govornicu dođe Pernar i veli Sauchi da je glup, a Reiner veli Pernaru da ne govori Sauchi da je glup... Genijalno... Potpuno me prošla ona bedara...

Nakon ručka nešto traži na mobitelu... — Morate ovo čuti! — veli i pušta nam snimku... Radi se o nekome pjevačkom natjecanju, 'Voice' ili slično, pjeva neka mlada cura. — Slušaj kako pjeva, — komentira, — i kako to izvodi, kako izgleda... Fenomenalno... I zamisli, nije pobijedila, nego neki tip. Za poludit', taj ga je idiotski žiri ocijenio bolje nego nju... Popizdio sam. Nisam mogao izdržati i poslao sam im *mail*, svašta sam im rekao...

XVII

Dosadilo mu ležanje u krevetu tijekom oporavka poslije prometne nezgode pa nazove prijatelja imenjaka da vidi ide li ovaj možda večeras do Sedmice.

Zašto ne, može, pokupit će ga oko pola osam. A treba li doći gore, da mu pomogne oko lifta i tih nekoliko stepenica.

Ne, ne, ma kakvi, to sve on može sam.

Sjede u Sedmici, odmara slomljenu nogu na slobodnoj stolici. Društvo pomalo kaplje, prvo izroni Gagić iz nekog od studija gdje uglavnom provodi dane. Zanima ga kako se snalazi sa štakama i koliko sad može opteretiti nogu?...

— Trideset kila. A sa štakama sam sve bolji, odavde do Grete mi treba manje od deset minuta.

— A kako znaš da nisi opteretio više od trideset kila?...

Uto uđe Maja i spazivši rekonvalescenta, baca mu se u zagrljaj... Te gdje si, te kako si, te ovo ono, ne pušta ga iz ruku. Njena pažnja uopće nije jenjala, kadli uleti Jana, izgura Maju i uhvati se slomljenoga... Ista priča pet minuta poslije kada ulaze Jurana i Natalija i objeručke se bacaju na poluinvalida, koji ih u svom zagrljaju više nego srdačno dočekuje. Koji sad već pomalo izgleda kao peteljka grozda, a cure oko njega kao bobice. Nešto kasnije eto ti i Jadranke, jedva se proguravši kroz tu gužvu, grli ga i ljubi.

Još malo kasnije naišle su Kiki i Morana, došlo je i nešto muških, no, registrirajući situaciju, uopće se i ne pokušavaju približiti predmetu tolika obožavanja.

Ovaj prede kao mačka i dobaci imenjaku, oko kojeg se već pomalo uhvatila paučina: “Vidiš da nije dovoljno samo zvati se Boris, nekad se treba i polomiti.”

Imenjaka shvaća da iza ovoga nešto slijedi, da je ovo samo prva rečenica, da ovaj želi imati i njihov duh, a ne samo tijela.

“Žene to najviše vole, kad te vide da si ranjen, da si nemoćan... Ili recimo kad plačeš... Kad sam u Makarskoj imao izložbu i bile su te cure koje su to organizirale... Sjedili smo u kafiću, nešto smo razgovarali o Tomu. I krenu mi suze. To je bilo i više od godinu dana otkako je umro, nešto mi se otkočilo i cure mi suze... /prstom pokazuje kako su mu curile/... I uopće se nisam ni snašao, a već su cure bile na meni i tješile me.”

— A micica... — raznježena pričom, vlažnih očiju grli ga Jadranka.

XVIII

Tom čovjeku spremanje hrane nikada ne pada na pamet. Nema razloga, nikad nije gladan. Ni žedan, nikad mu nije ni hladno ni vruće. Kad dođe u Sedmicu, a vani minus deset, i cucla tu malu pivu više od tri sata, ne sjeti se uopće otkopčati jaknu, a nekmoli je skinuti. A teško da će nešto i nabaciti preko majice, kad se u Žuljani za listopadskih večeri živa spusti do desetak iznad nule. Često prepričava razgovor kojem je svjedočio, kad nekome starijem ribaru koji nešto petlja oko mreža na mulu, zimsko je doba, a on samo u košulji, pristupa sumještanim: 'Ne možeš tako, smrznut ćeš se...' Na što ovaj odgovara da mu nije hladno. A sumještanim, pa kako ti nije hladno, a ribar: 'Treba se znat' dobro trest'.

Za boravka u gradu pitanje hrane rješava se usput, no u Žuljani je to 'usput' malo komplicirano, pa si skuha leću za tjedan dana unaprijed. No, to je samo za svaki slučaj. Budući da iz iskustva zna da ga gotovo svaki dan netko zove na ručak ili večeru. Ne lezi vraže, uvijek su to neki specijaliteti, uvijek se netko svojom gastronomijom želi pohvaliti. S hvalom on, međutim, nikad ne pretjeruje, najčešće spominjući kako su njemu najdraže one sasvim male hobotnice, kad ih izvadiš iz mora i odmah na barci ih baciš na gradele.

No, ako baš nitko ne pozove, leća je tu, sve je u redu, dokolica je nenarušena kuhinjskim obvezama.

Kuhače se laća eventualno ako je u pitanju neko natjecanje, ako treba ponovno pobijediti na dagnjama.

Ipak, treba biti iskren i reći kako mu spomenuto natjecanje, na kojem između tri ponuđene buzare većina obično izabere njegovu, nije jedini kontakt s pripremom hrane. Prošlog ljeta, primjerice, kad su mu u goste stigli kiparica

i dizajner, ali usput su morali nešto obaviti u Splitu i prispjeli u Žuljanu tek oko sedam navečer, pa nakon što su iskrkali stvari, on ih posjedne u kuhinju i kaže kako zna da su cijeli dan putovali i kako su sigurno prilično gladni, i on im je nešto spremio.

I ponosno iz hladnjaka vadi zdjelicu grah salate.

XIX

Ne zanimaju ga sportovi na snijegu. A nisu mu baš po volji ni oni bez snijega, na zemlji ili bilo kakvoj čvrstoj podlozi. Tako je još od djetinjstva, nikad nije hrlio na nogometno igralište. Ali kad podloga postane manje čvrsta, kad se igralište preseli u vodu, tamo je na svome. Oduvijek pliva i roni kao riba. Nije, međutim, presudan medij vode, nego, reklo bi se, izostanak medija zemlje — i u zraku se, naime, osjeća sasvim dobro. Nije baš da leti kao ptica, ali poput malog dječaka uživa kad se naginje van iz helikoptera, dok ga ovi unutra jedva pridržavaju za remen, s opravdanjem da ovo ispod želi snimiti pod pravim kutom.

A zapravo nije ni zemlja problem, imao je nekog prijatelja speleologa i zajedno s njim prokrstarilo ovdašnjim špiljama, uključujući i onu najdublju, na Velebitu, gdje je već poslije dvadesetak metara spuštanja posve nestalo svjetla, to je bilo više puzanje nego hodanje, a kad bi ugasio onu lampicu ne vidiš apsolutno ništa. Jednom smo i prespavali dolje, zube ujutro pereš u pećinskom jezeru, kao da imaš svoje privatno unutarnje more.

Znači, radi se o površini Zemlje, ona mu ne odgovara. Trčanje je odmah otpalo, a ni hodanje mu nije omiljeni oblik svladavanja prostora. Primjerice, kad ide na barku usidrenu u lučici cirka sto pedeset metara od kuće, sjedne na bicikl. Zato je i nabavio vespu, voli svuda ići, voli krstariti, ali ne baš i pješaćiti. Svi koji ga znaju odavno su već navikli na njegov karakterističan način hoda, pri svakom se koraku, naime, malo zaljulja, čas lijevo, čas desno. Ako nije u društvu, nego hoda sam, pritom obvezno nešto pjevuši, pa ispada da je neprestano u nekome plesnom koraku, da je posve uronjen u svoj unutarnji ritam. Što već samo po sebi činjenicu cilja degradira u drugi plan.

Ali čak i u društvu, kad samo hoda, reklo bi se da više zastajkuje nego što ide. Uvijek mu nešto privlači pažnju, ispada da nitko i ništa nije sigurno, sve može postati sa-

držaj. Što poslije, u kadriranoj snimci i jest sadržaj. Gledajući fotografiju, nitko živ neće posumnjati da zastajkuje zato što nevoljko hoda.

I na filozofskoj mu razini to pruža solidno uporište, pogotovo kad se uzme u obzir budistička filozofija koja favorizira *tao*, odnosno put. Zastajkivanje zapravo produžava prolazak, dolazak se uvijek može malo strpjeti. Kao da na taj način ne samo da uzima, nego i povećava svoju dozu vječnosti.

I tko bi se toj platformi usudio proturječiti, kad su njeni rezultati više nego očiti.

Jedino možda oni koji su toga časa njegovi suputnici u šetnji Pragom, koji jedva čekaju da negdje dođu, da sjednu i konačno popiju tu pivu.

Zamolio ga prijatelj da mu odveze Harleyja Davidsona od zagrebačke carine do slovenske granice.

Zovem ga sutradan da čujem kako mu je bilo voziti Harleyja, zacijelo je uživao...

— Koma, — odgovara, — on je toliko širok, jedva jedvice sam ga zajahao... Treba skroz raširiti noge, a ja imam te urođene uske kukove, zapravo ne uske, nego mi je fleksija ograničena, uopće i ne znam kako mi je to uspjelo... I onda poslije, u vožnji, između ti je taj veliki rezervoar i sve je tako napravljeno da konstantno moraš imati raširene noge... Poludio sam, najradije bih svaki čas stao, ali što vrijedi stajanje, treba sići s njega da mi kukovi malo dođu k sebi... I tko će se onda popeti natrag?

XX

Treba reći da Cvjetko i Trba⁸ imaju istog dana rođendan. Dosta dugo su ga i slavili zajedno, i to samo njih dvojica, otišli bi na ritualne čevape. Ali je Trba prije nekoliko godina prestao jesti meso.

Povezuje ih i adresa, obojica stanuju na Krešimirovu trgu. A osim njih, na tom trgu stanuje i Martinis. A odmah iza ugla, na početku Ljudevita Posavskog, stanuje i Stile. Budući da njihovo prijateljstvo traje već tridesetak godina, samo se po sebi nametnulo tu skupinu nazvati Krešimirci. Krešimirci nemaju istaknutu platformu bilo kakve vrste, nemaju čak ni međusobnu konceptualnu korespondenciju, njihovi se radovi ni u čemu ne poklapaju, ni po kojoj ih razini nije moguće usporediti — i medijskim izrazom i autor-skim senzibilitetom sasvim su različiti. A nije potrebno biti povijesnoumjetnički ekspert da bi se znalo kako je značnije svakoga ponaosob i u svjetskim mjerilima nedvojbeno. I svi stanuju u krugu od pedeset metara. Tu potpunu slučajnost, tu nevjerojatnu koincidencij Krešimirci ne doživljavaju kao potencijalnu mogućnost, nego prihvaćaju kao datost, ne pridajući joj nikakva dodatna svojstva. Uopće se ne računa na njene moguće dividende, nego se posve prepušta njoj konzumaciji.

No, ipak se ne prepušta baš sve pukom slučaju, njihove ritualne nedjeljne kave u 'Sportu' (a ovisno o vremenskim prilikama 'Hokus pokusu') odavno su poprimile format trajne akcije, pa unatoč 'obiteljskoj atmosferi', nazočne i Markita i Lada i Irena i Stipa, postale su, reklo bi se, legendarne. No, usprkos slavi, ipak nisu postale i masovne.

Ne zato što oni nisu gostoljubivi, dapače, gosta dočekaju kao da su baš njega dugo i očekivali, no ipak nije lako odvažiti se i najaviti u audijenciju takvoj koncentraciji umjetničkih divova. A pogotovo ne tek iznenada banuti.

Kasnije, kad je kupio stan u blizini, članstvu se pridružio i Martek.

⁸ Goran Trbuljak

Do ideje za zbirku ovih tekstova upravo je i došlo prigodom takva okupljanja. Razlog moje nazočnosti više je nego čvrst: Cvjetko je još uvijek u procesu rehabilitacije nakon prometne i ne može voziti, a morao je nešto obaviti u ateliju na Žitnjaku, pa je bilo logično da ga nakon toga i vratim u grad. I budući da se vrijeme povratka poklapalo s njihovom nedjeljnom kavom, apsolutno sam pozvan.

U jednom me trenutku Trba, koji sjedi s druge strane stola, poziva na stranu. Ta, posve neuobičajena akcija u ostalih proizvede buru smijeha, društvo ga dobro poznaje i ovakvo je vrbovanje pridošlice smjesta denuncirano kao jedan od njegovih karakterističnih 'strateških planova'.

Daleko od ušiju ostalih, Trba ga i izlaže. Čini mu se, naime, da bi Cvjetkove pričice trebalo zapisati, kao nekakav prilog boljem razumijevanju njegove osobnosti, s jedne strane znaš njegove fotke, ali s druge, većina ne zna kakav je on zapravo, a to kakav je, to je jako zanimljivo... Uvijek ima dobar tekst, stalno mu se nešto događa... Shvaćam da mi predlaže da ja to zapišem i u sebi već prihvaćam, naglas ipak zapitam: — Odlično, ali zašto ti ne bi to zapisao, tvoja je ideja, ne bavim se ja pisanjem ništa više od tebe?

— Zato što si ti puno više s njim. — odgovara spremno kao da je odavno pretpostavio ovakvo pitanje.

Odgovor je točan, vraćamo se za zajednički stol, što proizvede novu buru ismijavanja. U tome prednjači, dakako, Cvjetko, kojeg ta situaciju podsjeti na jedan drugi slučaj... A kako se u tom slučaju radilo o njemu, sijevne mi glavom da je to upravo taj materijal. I dignem glavu i vidim kako mi Trba namiguje s druge strane stola, pruža ruku prema naprijed i pruženim kažiprstom pokazuje prema dolje, i, potvrđujući da je točno naciljao, slavodobitno govori: — To, o tome ti pričam.

Ali nažalost, nikako se ne uspijevam sjetiti što je Cvjetko tada ispričao.

— Sjećam se kad smo Martinis i ja po planinama snimali fotke za one njegove 'krajolike'. — priča ovećem društvu u Sedmici. — Hodamo po nekoj prtini i primijetimo sa strane u snijegu otisak medvjede šape. Rekli su nam da u toj situaciji treba glasno razgovarati, onda se medvjed ne približava. Pa podigne Martinis svoj monolog za dva decibela i mi nastavimo. Kadli, malo dalje, primijetimo u snijegu i male otiske, a to je već sasvim druga stvar, to znači da su tu i medvjedići, a oni se vole igrati, pa dođu kad čuju da netko ide... A rekli su nam da za njima dođe i mama. Martinis zašuti i mi lagano po svojim stopama natrag. To mu je valjda bila najduža šutnja u životu.

— Ili kad smo bili na Palagruži, — nastavlja nakon što otpije gutljajčić Fishera, — snimali video za onu njegovu seriju pitanja samome sebi u budućnost, pa je namjestio odličan kadar, da je točno ispred te lampe koja se vrti u vrhu svjetionika, pa on s pitanjem krene malo prije nego što će ga osvjetliti i završi kad ga se više ne vidi. I sad nikako da pogodi, ispalo nam je valjda iz desetog pokušaja. U prvi čas sam bio sasvim koncentriran na snimanje, tek mi je poslije palo na pamet da on, dok priča, blokira svjetlosni signal, da svjetionik, koji igra skoro pa i glavnu ulogu u tom videu, na njega se računa i pri sadržaju pitanja: 'Je li DM2077 živ i ako jest po kojoj to definiciji života?'... Fenomenalno je to iskoristio, svjetionik je nositelj svjetla, a on se obraća svjetlu kao takvom, ideji svjetla kao nečem ultimativnom, kojem se jedino i može obratiti takvim pitanjem, no da bi se ta ideja izvela, svjetionik, kao njen nositelj, stavljen je izvan funkcije. Odnosno funkcija je ostala samo u videu, u stvarnosti je nije bilo, kao da je nisi kopirao, nego izrezao iz stvarnosti i stavio u video.

XXIII

Kako je smirio kokota?

Dobio zadatak da snimi Delimarkinu instalaciju u Modernoj galeriji... 'Svjetlo prigušeno, atmosfera intimna, treba duga ekspozicija. Ali dio instalacije je i živi kokot, stalno je u pokretu, ne možeš ga umiriti. Ako se načas i zaustavi, dok ja izoštrim, već je otišao. I onda se sjetim i krenem kodakati... Ali ništa, i dalje šeće. I u jednom trenutku, kada sam nakon onoga *kokoko*, dignuo glas u dugački *daaa-aaaa*, on se zaustavi, okrene glavu prema meni i ukipi.' Imitirao je kokoš, tako ga je smirio.

XXIV

Kako je smirio poznatu književnicu?

Dobio zadatak da snimi njen portret za neki magazin. Poslao *mail*, ne odgovara. Zvao, ne javlja se. Nakon trećeg poziva ipak se javi, veli da se prije tri popodne nikada ne javlja. Ne može danas, ne može sutra, javit će se prekosutra. Ne javlja se. Javi se dan iza, međutim, ne pojavi se na dogovorenu sastanku. Da nije stigla, SMS porukom kratko obrazlaže nedolazak. Sljedećeg dana šalje on njoj poruku da će između 6 i 7 popodne biti u Piffu, pa ako se ne pojavi, on odustaje.

U Piffu sretne prijatelja glumca. Smjesti se kod njega i na stol odloži aparat. Naručuju piva i čavrljaju. Pola sata poslije stiže književnica, on joj ponudi da sjedne. Nakon uvodna upoznavanja, kad ona zapita gdje će napraviti snimanje, on joj kaže da ne treba, slobodna je. Ona ne razumije, on pokazuje na aparat na stolu i potvrdi: Da, sad sam vas snimio, možete ići.

Glumac zabezeknuto svjedoči razvoju događaja.

Ali kao za vraga, priča poslije, nije znala da je snimam i na fotki je ispala odlično.

Kako su psi smirili njega?

Kad je bila mala, Buga se strašno bojala pasa. Čim ga vidi, udari u plač. Kad je vozi u kolicima kroz park, vozi cik-cak, izbjegavajući staze ili livade gdje se natjeravaju psi.

“Ali ne možeš ti zaustaviti te zvijeri, lete svuda uokolo, vlasnici uopće ne mare, kao da je sve njihovo... Kasnije, kad je već prohodala, a malo se i navikla na njihovu prisutnost, ne bi zaurala čim ga vidi, i baš smo bili tu kod nas u parku, natjeravaju se dva, tri ta luđaka i jedan proleti kraj nje na svega nekoliko centimetara, skoro ju je srušio, poslije mi je trebalo nekoliko sati da je smirim, i okrenem se da vidim gdje je taj vlasnik, a neka žena odmahuje rukom: ma neće on ništa, dobar je on, samo se igra... Uvijek to kažu, odakle ti znaš da neće ništa... I osim toga, već nešto jest, već je jurio prema njoj...

I pazi sad ovo, prije tri, četiri godine, bio sam kod Semi-jaljca u studiju, trebao mi je nešto hitno isprintati, pa mi kaže da, dok on to radi, odem do parka prošetati njegova psa, da nije danas još bio vani. Okej, čvrsto uhvatim ogrlicu, jer je pas ogroman i crn, a još mlad i totalno zaigran. I kako sam htio uzicu zakopčati za ogrlicu, valjda sam malo opustio stisak, ovaj to osjeti, istragne se i odleti. I, naravno, u prolazu okrzne neko trogodišnje dijete, koje padne i udari u plač. Otac me izbezumljeno gleda, ja prilazim i postajem svjestan da izgovaram tekst koji me je oduvijek najviše ljutio: Ma dobar je on, neće ništa, samo se igra.”

Kako je sačuvao enigmu.

Za vrijeme restauratorskog posla na crkvi sv. Marije u Zadru, smješten je u ćeliji zadarskog sjemeništa. Dva metra dužine i dva metra širine. Jedna vješalica, krevet, stol i stolica.

Ima ogroman ključ, valjda dvadeset pet centimetara dugačak, otključava teška drvena vrata i ulazi. I nikada više ne nalazi taj ključ. U četiri kvadrata!... Sve pregledao bezbroj puta i ništa. Ispario. I dan danas mu je to nerješiva enigma. — Pa jasno da ga u ćeliji nije nigdje bilo, kada on nije ni ušao unutra, — preuzimam ulogu slavnog detektiva Herculea Poirota. — Ostavio si ga s vanjske strane u bravi, unio si stvari, pa kako unutra nije bilo mjesta ni za okrenuti se, dok si gledao gdje ćeš što odložiti, još uvijek s punim rukama, zatvorio si laktom vrata da imaš više prostora. U tom času hodnikom prolazi neka časna, koja ne zna da si netom preuzeo ćeliju, nego raspoláže informacijom da je ćelija prazna, kao što je do prije minutu i bila, logično pomisli da ga je netko zaboravio i uzima da ga spremi gdje inače stoji. Za to vrijeme ti se i dalje okrećeš oko sebe tražeći pogodno mjesto da odložiš stvari, na krevet ili na stolicu, biraš krevet, u tom trenu časna uzima ključ, ti odlaziš prema vratima po ključ, časna zamiče za ugao, otvaraš vrata, vidiš da ga nema, znači da si ga ipak uzeo, smjesta si izgradiš i konkretno sjećanje o tome kako si ga uzeo, jer nemaš druge, moraš se nečega sjećati, a mogućnost časne nemaš ni u primisli, pa slijediš to sjećanje koje te na kraju ne odvodi nigdje, nema u njemu prizora odlaganja ključa! Čak pogledaš i u ruku, ako ga nigdje nema, možda ti je ostao u ruci...

— Ćelija nije bila na hodniku, nisam ništa imao u rukama, osim toga, ključ nisam izgubio prigodom prvog dolaska, nego sam ga imao skoro dvije godine.

“Ili, u WC-u na aerodromu u Vilniusu, imaju samo one čučavce, uđem u jednog i vidim da je netko promašio i zasrao se pored te otvorene rupe. Hrpa govna. A inače sam strašno gadljiv na govno. I sad se trebam tu pored popišat, pa mi nekako, usred balansiranja, ne bih li pronašao što manje lošu poziciju, ispadne avionska karta i zapikne se ravno u taj drek. Nerješiva situacija, ne mogu mu se još više približiti, a ne mogu ni ostati bez karte. Čepim nos, gledam gore, zaranjam da je izvučem i taj čas shvaćam da s njome ne mogu ništa jer je zagovnjana. Ipak, zapiknula se okomito, pa sad prvo nekako smaknem taj deblji sloj, pa onda s papirom trljam, ali ipak se vidi smeđi rub. I onda se sjetim da imam škarice na švicarskom nožu, pa pažljivo obrežem kartu. I izlazim iz WC-a i držim tu kartu s dva prsta, za suprotnu stranu, malo dalje od sebe i uspijem je nekako zamahom postaviti na pult za *check-in* i žena je uzme u ruku, ja si mislim, baš sam govno, ali što, ne mogu ništa reći, i kad mi je vrati, opet je nekim potezom uspijem uhvatiti za suprotan kraj i izlazim preko tog punkta razmišljajući kako da je negdje najbezbolnije uskladištim, i tog trena mi Stipa, koja se čekirala malo ranije i čekala me, uzima kartu iz ruke jer da je bolje da su karte kod nje, da poslije ne zaboravi. I već ju je i spremila među ostale, već je sve bilo gotovo, pa joj onda ništa nisam ni rekao. Tri godine mi je trebalo da joj kažem.”

Voli filmove o svemiru. Primjerice, pomno prati reprize “Zvezdanih staza”, zna sve likove, glavne i sporedne. To je stoga što voli svemir, odmah bi otišao, kaže, ako bi se otvorila mogućnost.

A s obzirom na te štake, koje bi najradije već odavno ispijio, te sudeći po užitku s kojim opetovano gleda dokumentarac o svemirskoj postaji, ni protiv bestežinskog stanja zacijelo ne bi imao ništa.

Promatramo tu njegovu divinsku uvalu, koja zapravo i nije baš previše napučena turistima, reklo bi se da ih je taman...

— Da, u pravu si, sada još i nije tolika gužva, ali već se ni sada ne mogu prepustiti užitku pri pogledu na nju, kad znam da će za deset godina tu biti totalna gužva, da će cijela biti iskorištena, isprogramirana i prodana. Dovoljno je da to znam pa da mi je i sada već knedla u grlu. Ne mogu si pomoći. I jedino rješenje je odlazak u svemir, njega ne mogu prenapučiti. Bar ne za deset godina.

XXIX

Terasa u Žuljani kao kapetanski most. Dan prekrasan, pogled još bolji, noćni burin ohladio je more, pa ni kupača nema previše, nema one njihove ubitačne vriske koju kapetan nikako ne voli. Ali danas je most pretvoren u frizerski salon, kapetan se šiša. To je dogovoreno još sinoć, primijetila Merica da je već sasvim zapušten i naručila Ivanu da ga dođe urediti. Ivana u Dubrovniku drži frizerski salon za pse, jedini u okolici, odlično joj ide. Stvar se proćula po Žuljani, na šišanje je stigao i Toni.

Dok čekaju da se frizerka pripremi i publika udobno smjesti, mušterije razgovaraju o kontekstu.

— Ja svakih četiri pet godina odem kod profesionalca, ne znam kako će se ovo računati...

— Ako malo zalaješ, onda se računa...

— Vau... A koji je tvoj tempo?

— Nemam. Jedino sam primijetio da mi ove sijede rastu puno brže.

— Meni samo takve i rastu.

Škarice zaškljocaju, predstava počinje, prvi je na sceni kapetan. Ivana ga šiša, Merica suflira, a ostatak publike napeto prati razvoj. Nakon očito uzaludna pokušaja signalizacije znakovima, Merica iz publike sada i naglas dobacuje Ivani: Pusti glavu, obrve!, obrve mu daj!... Ivana se prihvati sređivanja tih gustih bijelih čekinja toliko nabujalih da su mu oči uvijek u sjeni, pa kapetan misli da je uvijek u hladu, ali Merica je nezadovoljna, ustaje sa stolice i protestira: Ma što, ništa to nije, još mu ih skrati...

Nakon žilave borbe Merica napokon sjeda, Ivana u vodi hladi užarene škare, a kapetan, pod udarom brojnih blendi smjesta stavlja sunčane, štiteći svoj, odjednom nezaštićeni pogled.

— Ali sad bar normalno izgledaš. — zadovoljna je Merica.
— Evo ti moja šilterica, vidjet ćeš kao i prije, — dometne Toni, svrstavajući se na kapetanovu stranu u otvorenom obračunu između funkcije i estetike. A i kao kolege mušterije, unatoč činjenici da bi ga ta solidarnost u bliskoj budućnosti mogla skupo koštati.

Nedaleko od te terase, točnije, dvije kuće desno kad se gleda prema moru, nalazi se natkriveni i staklenim plohamu obujmljeni prostor čiju namjenu ne uspijevam dešifrirati. Pogotovo noću, kad je osvijetljen, iako smješten periferno, u tom intenzivnom svemirskom pejzažu, ipak privlači oko. Sva ostala svjetla, ona s druge strane uvale, njihovi odrazi na površini, pa i ova svjetla s igrališta, to se sve uklapa u doživljaj, samo ova ostakljena veranda strši. Ne mogu se posvetiti analizi nebeske slike koju vidimo samo kada svjetla nestane, i koja je upisana u našu svijest kao arhetip, tek se u odnosu na nju sve ostale vrijednosti uspostavljaju, zato što mi taj lampion privlači pažnju.

— Što je to zapravo, izgleda kao nešto između privatnog i javnog, kao neka zajednička prostorija, za koga je to?

— Taj kokošinjac?... To ti je bila najljepša terasa u Žuljani... Snimao sam jednom u Muzeju Seisselove slike iz njihova fundusa i primijetio da su mi prizori jako poznati. I pogledam, da, na poledini slika piše Žuljana, cijela je serija naslikana tamo. I to, sudeći po perspektivi, većina upravo s te terase. On je bio često kod njih u gostima i ondje sjedio... Ti su ljudi tada bili težaci, ustajali su rano, u četiri izjutra i odlazili u polje. Kad sam bio mali, stari me jednom poslao kod njih po vino. Negdje oko podne, kucam na vrata, ništa. Gurnem, otvoreno, uđem unutra, zovem, ništa. Odem u kuhinju, a tamo veliki stol, desetak muškaraca položili šake na njega, onako jednu povrhu druge i glavu na gornju šaku i spavaju. Svi u istom položaju. Ispred njih, odgurnuti ispražnjeni tanjuri i čaše.

— Šteta što tada još nisi imao aparat, to bi bila dobra fotka.

— Možda i ne, neke je stvari bolje ispričati.

Na otvorenje svoje izložbe fotografija "Mesnička 6", u Galeriji Događanja (1983.), odlučio je pozvati i Drageca, jednog od protagonista te serije. Učinilo mu se dobrom idejom da na otvorenju izložbe što prikazuje dramatično bijedne okolnosti života na toj adresi u centru grada, predstavi i jednog od stanovnika — živopisnog Drageca, jer on jedini od njih uopće i izlazi iz te rupe na svjetlo dana. Njegov se portret, snimljen u Varšavskoj ulici, nalazi i na plakatu za izložbu.

No, trebalo ga je i dopremiti, Galerija Događanja nije u centru, nego u Ivanićgradskoj ulici. Onakav debeo, jedva mu je stao u peglicu, doslovno ga je ugurao unutra. No, takav živopisan, ili, drugim riječima, polunormalan, Dragec se začas napio i bauljao među ljudima i neprestano ga je morao, ne držati na oku, nego držati za ruku. A onda je Dragec od pića i Bobi štapića dobio proljev, pa se u WC-u totalno zasrao. I to u hlače. Pa ga je za početak morao barem koliko-toliko očistiti. No, što sad s njim, nije ga mogao ostaviti ovdje, morao ga je otpremiti doma, natrag u Mesničku 6. Nije ga mogao voziti, zato što mu je otvorenje izložbe, kojem dosad, radi Drageca, uopće još i nije prisustvovao. (I nije bilo šanse da bi ga, ovako zasrana, išao uguravati u peglicu). Morao je zvati taksi i odvesti Drageca van, na ulicu i s njim čekati taksi. Ali onako zasran (a već i u startu pretjerano slikovit), Dragec je bio putnik kojeg taksist ni po koju cijenu nije želio preuzeti.

Nije ga mogao vratiti natrag unutra, a nije ga mogao ni ostaviti samog vani.

Pa je onda morao i ostati s njim i otvorenje izložbe "Mesnička 6" provesti na pločniku ispred Ivanićgradske 24.

Ovećem društvu u Sedmici prepričava kako je bilo na snimanju dokumentarca o Gorgoni. “Bila je cijela ekipa s Hrt-a, tonci, kamermani, režija, kombi i sve ostalo...” Njega je angažirala Anamarija kao takozvanu slobodnu kameru, nije imao konkretan zadatak, nego da uhvati ono što se dogodi izvan scenarijskog protokola.

Nakon obilaska lokacija gdje su Gorgonaši odlazili na zajedničke izlete, išlo se posjetiti Jevšarovu kuću. Izišavši iz kombija Kožarić krene lijevo, a Vaništa desno. Dok snima njihovu prepirku, primjećuje kako Koža neprestano žmirka i škilji, shvaća da mu smeta sunce, pa ne prestajući snimati, skine svoje sunčane naočale i natakne mu ih na oči. — Ah, da, sad je bolje. — komentira Koža, uopće i ne shvaćajući kako je došlo do tog poboljšanja. Ili se praveći da ne shvaća, što je kod njega čest slučaj.

Putovanje se nastavlja, Koža se sasvim srodio s njegovim sunčanima, pa se ovaj već pomalo i oprostio od njih, jer kako ćeš čovjeku od devedeset i tri godine reći da ti vrati sunčane koje nosi cijelog dana i koje su mu se, osim toga, same materijalizirale na očima.

Snimanje završava u Kožarićevu atelijeru. Dok se namješta rasvjeta i oprema, primijeti da ovaj uopće ne obraća pažnju na ekipu, nego nešto bezuspješno petlja po mobitelu. Shvati u čemu je problem, uključi kameru, približi mu se i skine mu sunčane. Koža dignu glavu i zadovoljno klimne. Zatim natrag spusti glavu i nastavlja bezuspješno petljati po mobitelu. Ne prestajući snimati, natakne mu svoje naočale za čitanje. — A je, bolje je. — veli Koža.

Zatim dugo traži broj i za to vrijeme tek usput, posve nezainteresirano, odgovara na pitanja o utjecaju Gorgone na njegov rad, pronalazi broj i naziva nećaka Toma, razgovara s njim, sprema telefon u džep i nastavlja šetkati kao da ovih uopće i nema. U jednom trenu, tek djelomično izazvan pitanjem izjavljuje: “To su te slobodne forme koje zato i

nazivam oblici prostora... Skulptirao sam ono što bi Srbi rekli vazduh... Zrak nije toliko konkretno nešto, ne... Oblikovao sam, znači, slobodno taj zrak, eto... Čovjek si mora malo pomoći da bude slobodan, nije uvijek slobodan. Sloboda je rijetka ptica. Do nje je najteže doći. Ako bi čovjek bio potpuno slobodan, ne bi opstao, bio bi na nebu ili u drugim sferama. Zato što je neslobodan, zato je tu na Zemlji, čovjek, ne... I sve ostalo, sve što je živo na Zemlji... I svi traže, kod tog ljudskog roda naročito, svi traže slobodu.” Zatim skida naočale i vraća ih njemu, koji i dalje snima, dok su svi ostali, iznenađeni neuobičajenom rječitošću, zastali.

— Odlično, — prene se voditeljica, — sad ćemo ovo snimiti...

Tehničari uključe opremu i ona mu se obrati.

— Izvolite, gospodine Kožariću.

Ovaj za to vrijeme šetka, ovlaš dodirne neku skulpturu, malo gleda kroz prozor, prene se tek na ponovno obraćanje.

— Što?

— Izvolite, recite... to o slobodi...

— Pa sad sam vam rekao.

— On jednostavno uvijek ima sreće. — nastavlja se razgovor u Sedmici nakon njegova odlaska. — Primjerice, spušta se od magistrale prema Žuljani upravo u procesu prekrivanja Pelješca s pola metra snijega, što se događa jednom u sto godina. Jasno da će uključiti kameru i snimiti taj jedinstveni prolazak.

— Ne, nema to veze sa srećom, on zapravo odlično uočava grešku. Ti vidiš na njegovim fotkama da se tu dogodila neka greška i da je ovo rezultat toga. To je kod njega zanimljivo.

— Da, greška se neka možda i dogodila, ali nije stvar u njoj, nego u tome do koje je mjere ona apsurdna, a opet razumljiva, do koje mjere iznenađuju, a onda se opet smjesta i objašnjavaju motivi njenih počinitelja, s njima se već i poistovjećujemo, greška je tek otonac, platforma za ustavu asocijativnih veza... Ne sviđa ti se fotka zato što je raskrinkao grešku, nego zato što je simpatizira, simpatizira njen kontekst.

— Ali da ima sreće, tu nema dvojbe... Pa jel' ikad poslije uhvatio zubaca?... Nije.

— I kad smo već kod grešaka, ako je pola metra snijega u Žuljani greška, što zapravo i jest, zato što se događa jednom u sto godina, koju on smjesta videom i denuncira, što je onda onaj njegov autoportret, snimljen valjda sljedećeg jutra, kad sjedi za stolom na terasi, iza njega, jasno, plavo more i plavo nebo, na stolu je pola metra snijega i na snijegu kriška kruha s putrom i pekmezom?...

— Sirovina. Greška mu nije sadržaj, nego materijal za sadržaj.

— Ma čekaj, pa nije li to sreća?... Da imaš kuću na tom mjestu, s čije je terase idealan kadar na more i nebo i tebe i na tvoj stol na kojem je pola metra snijega i doručak. Samo je još trebalo da mu i neka ptičica uleti u kadar, aterira na snijeg i pojede doručak.

— A da mu je uletjela, ta bi greška u kadru odmah postala i glavni sadržaj.

— Koji bi mu i na doslovnoj i na prenesenoj razini eliminirao *ovaj* glavni sadržaj, a to je doručak, jer tako se fotka i zove, "Doručak na snijegu". Izgubio bi i naziv i pravi doručak. Pa što reći, nego da je imao sreće.

Razmišljajući o budućnosti zbirke pričica o prijatelju fotografu — kao prvo, što uopće s njom, kako i gdje je predstaviti — prva mi je pomisao kako bi se to moglo pridružiti predstojećoj promociji fotomonografije “Priroda i grad”, nakon službena predstavljanja, u smislu iznenađenja i njemu samome... No, to bi pomalo skrenulo pozornost s predstavljanja njegovih fotki, a usmjerilo je u sadržaj knjižice. A to mu se ne bi previše svidjelo, da na promociji njegove knjige neka druga knjiga preuzme prioritet, bez obzira na to što je on sadržaj te druge... Pa ni činjenica, da je od autora odjednom postao sadržaj čiji sam ja autor, neće mu baš biti po volji.

Možda bi pogodan termin mogao biti njegov rođendan?... Protiv tako nečeg ne može imati ništa, kontekst mu određuje da primi dar, bez obzira na to što je on ujedno i sadržaj toga dara.

No, budući da je ideja knjižice približiti njegovu manje poznatu, no vrlo neobičnu osobnost, ona se ne bi ostvarila ako mu se knjigu zamota kao rođendanski dar. Zato što nije stvar u tome da on to dozna, jer on to već zna, nego da doznaju drugi, dakle, to mora biti javna promocija.

A kako je u pitanju rođendanski dar, njena bi se konceptualna platforma mogla temeljiti upravo u dimenziji iznenađenja. To znači da se prije početka eventa ne bi smjelo znati o čemu je riječ.

No, s obzirom na datum eventa, ipak bi mogao posumnjati da to ima veze s njim, u smislu rođendanska iznenađenja već mu je jednom i priređen veliki event... Kako eliminirati njegovu sumnju? I na što da se ljude uopće zove?...

Rješenje bi moglo biti u tome da i Trba istog dana ima rođendan. Pa ako je Trba koautor eventa, na koji je on tek pozvan, onda ne bi smio posumnjati. Osim toga, to je i

opravdano, nije Trba u poziciji autora samo zato da ga to zbuni, nego zato što to jednim dijelom i jest, njegova je ideja.

Dakle, publiku se poziva na predstavljanje projekta “Posebno izdanje”, a kao autori smo navedeni Trba i ja. Uzimam mikrofon i odmah na početku čestitam Trbi rođendan — čime je raspršen i onaj zadnji tračak sumnje da se event tiče njega, sasvim se opušta i fotografira nas dok se rukujemo. A zatim, dok još uvijek nišani fotoaparatom, kažem da je sadržaj “Posebnog izdanja” rođendanski poklon njemu. Na što se on, kao da je reflektorom odjednom pronađen u publici, mora iznenaditi. I to zatečen, reklo bi se *in flagranti*, ili kao da, ne znajući, već zorno ilustrira ideju glavnog lika knjige “Prijatelj fotograf”, čiji naziv upravo izgovaram.

Knjige na čiju je ideju došao Trba pa mu i dajem riječ. I nakon toga, knjižicu bi se, logično, jer je u pitanju dar, moglo razdijeliti nazočnima. Iz čega proizlazi da će njegov dar za rođendan dobiti drugi!

Ili da se ipak prodaje, čime postaje jasno da su okolnosti iskorištene kao konceptualna podloga performansa (budući da on, kao lik iz knjige, preuzima glavnu ulogu) u službi promocije te knjige. Nakon završetka programa, knjige se, kako je to i uobičajeno, kupuju.

Dakle, njegov dar za rođendan kupit će drugi.

Poznata je činjenica da malo pije. Kad dođe u Sedmicu uvijek naručuje 'dva deca Fishera'.

I u stanju je nekoliko sati sjediti uz ta 'dva deca'. (Da mu se nikad nigdje ne žuri, to je također opća stvar.)

Za to vrijeme Jop (koji također pije dva deca) svakih petnaest minuta mahne Luki da mu natoči. Kiki je na bijelom vinu, ja na gemištu, ali tempo je isti. Dočim Svenu, njegovu praškom suputniku, koji prije putovanja ni u snu nije mogao pomisliti kako će taj grad postati poprište njegove najveće žeđi, njemu 'Zlatni Pan' traje tek nešto duže, ali uvijek manje od pola sata.

— Kako ne ožedni, — pitamo se svi, — stalno puši, a nije baš ni da šuti...

— Ma, i ovo sam naručio tek reda radi. — odgovorio bi načas prekidajući priču, kad bi uopće i registrirao naše čuđenje.

Dugo je radio kao restaurator, samo u Zadru proveo je više od dvije godine radeći na crkvi sv. Marije. Stanovao je u sjemeništu nedaleko od radnog mjesta, dizanje prije sedam, ručak točno u podne... Zapravo mu uopće nije smetalo sedam sati dnevno guliti zidnu plastiku. Uopće mu nije bio bitan rezultat, tipa, koliko je dnevno centimetara ogulio, ne, nego kao da je uključio automatskog pilota za tu jednostavnu motoričku radnju i mislio svoje. Dapače, kao da mu je taj posao nametao, čak bi se moglo reći i prisilio ga, na nešto, za što bi netko rekao — kontemplacija. Iako on to nikad ne bi tako nazvao. Nego kao da ga je to ubacilo u neki drugi kôd, gdje uopće nije važno da l' ti nešto misliš ili ne, guliš to i potpuno si okej, dovoljno ti je to, nema nelagode, tipa, da sad to moraš raditi a više ti se ne da, nema tu nikakve dosade, taj te metronomski pokret ubacuje u drugu kolotečinu, u kojoj nemaš nikakvih drugih potreba... U podne čuješ zvono i ideš na ručak. I opet si tu, u ovoj stvarnosti.

U ovih su se tridesetak godina, otkako je zadnji put gulio neku crkvu, stvari očito izmijenile. Ne osjeća se, primjerice, da mu nedostaje ta prisila za boravak u drugom kôdu, niti da mu uopće treba metronomski pokret da bi bio ubačen u kolotečinu u kojoj nema nikakvih potreba, gdje tek reda radi, s vremena na vrijeme, otpije gutljajčić piva.

Osim u Žuljani i Sedmici, dobar dio vremena provodi i na Žitnjaku. Tamo ima pravi fotografski atelijer. Za razliku od uskotračnog labosa u komadiću tavanska potpalublja, to je velika prostorija visoka stropa. Dovoljno je mjesta za spustiti široku rolu koja glumi beskonačan prostor, kao i za brojne stative s reflektorima. Plus gomila sanduka u kojima su složene uramljene fotografije s raznih izložaba. I još ostane mjesta za tri stola, dva radna, a treći, najveći, reklo bi se, društveni. Usprkos velikim površinama, ni zidovi nisu baš prazni, između ostalog, tu je i velika fotografija "Doručka na snijegu", nekoliko serija manjeg formata, zatim je tu fotka Mitrova i Pavića dok poziraju držeći u rukama *Jutarnji list* otvoren na pretposljednjoj stranici. U Mitrovljevim rukama rubrika 'Tko, što, gdje...' najavljuje njegovu izložbu "Duhovi" u Varaždinu, a u Pavićevim ista rubrika najavljuje njegovu izložbu "Šiljenje u kut" u Splitu. Ispada da je ova fotografija pravi razlog održavanja njihovih izložaba jer mjesto radnje nije ni Split ni Varaždin, nego Žitnjak, gdje glavni likovi, Mitrov i Pavić, imaju atelijere, a autor je on, koji tu slučajnost njihovim zajedničkim portretom pretvara u žitnjačku priču.

Odmah iznad nje također je dvostruki portret: lijevo je Ranc, vrlo krupan čovjek, sasvim kratko ošišan, s malenim brčićima, u svjetloplavoj majici, sa zavrnutim rukavom da se na ramenu u potpunosti vidi velika tetovaža, snimljen iz poluprofila dok gleda ravno u kameru. Ranc je inače vlasnik "Sakate nemani"⁹, omiljena okupljališta bedblubojsa. Desno je slikar Mitrov, u istoj pozi, majice istovjetne boje, iste frizure i brčića, također krupan, zavrnuo je rukav, ali nema tetovaže. Čak i identična izraza lica, kao da je Mitrov replika Rancu, osobe su različite, ali slika je ista.

Tu je i serija portreta drugih bedblubojsa, inače redovitih gostiju "Sakate nemani". Ušavši u atelijer, kolege umjetnice i umjetnici iskreno se čude, osim pojedinačnih i skup-

nih portreta snimljenih u izoliranim okolnostima, odnosno ovdje u atelijeru, tu su i fotke snimljene na licu mjesta, u "Sakatoj nemani", i to očito nakon neke utakmice, navijači luduju slaveći pobjedu, a sudeći po prisnosti spram fotografa, ispada da im je ovaj odličan pajdaš, da je njihov... Odakle ta veza, pitaju se kolegice i kolege, iz nekog razloga uzimajući zdravo za gotovo kako ga nogomet zanima koliko i konjske trke, dakle, nimalo... A pogotovo da je do te mjere uključen u svakodnevicu navijačke skupine. Teško je to objasniti, ljubav je planula kad ga je Sven jednom odveo u "Sakatu neman", odonda su odlični frendovi. Odonda Ranc, Goc i Crv redovito posjećuju njegove izložbe.

Primjerice, Goc se strašno razljutio kad mu je Sven tek nakon dva mjeseca rekao za prometnu nesreću: 'Si ti lud?... (slijedi niz žestokih psovki)... Pa zašto mi to nisi odmah rekao?... Dva mjeseca ja to ne znam!...'

⁹ Naziv lokala parafraza je naslova poznate dalmatinske pjesme *Sad kad te nema*.

Prigodom otvorenja izložbi u Galeriji AŽ, posjetitelji se, nakon uobičajena programa (roštilj ili što slično), rasporede po atelijerima, jedni kod Mitrova u *disco*, a drugi u kafić 'Kod Cvjetka'. U kafiću je glazba nešto tiša nego ova s druge strane zida i nema *light-showa* i *disco* kugle. Ali zato ima *caffee*-aparati za pravi *espresso*, *machiato*, *capuccino* itd.

Često se i tijekom poslijepodneva, čak nekad i ranije, domaće društvo okuplja u kafiću. Pa čak i kad vlasnika nema, Frane nekoliko puta dnevno dolazi kod dizajnera po ključ. A kad je gazda prisutan, vrata su obično otvorena i dizajner ga svako malo čuje: Jesi za kavu?, pa iz svog ureda zagalami: Ne bi, imam, hvala, a ovaj jednako glasno odgovara: Tebe nisam ni pitao. Takav je odgovor posljedica činjenice da ga zapravo i jest mnogo puta pitao, ali ovaj uvijek odbija poziv, zato što preferira tursku kavu.

I čim se otvore vrata fotografskog atelijera, društveni je stol začas premalen za brojne goste. Domaćin ne diže glavu s *caffee*-aparata. Sirovine nikad ne nedostaje, u ladicama je uvijek solidna zaliha od nekoliko paketa kave, neotvorenih kutija šećera u vrećicama, a papirnatih čaša i plastičnih žličica više je nego u dućanu.

'U tome i jest razlika između profesionalnog fotografa i onog amaterskog. Amateru se uvijek događa da mu se isprazni baterija ili prepuni kartica.'

Zatekli se tako, nakon otvorenja fotografske izložbe u Galeriji AŽ, profesionalci kod njega u atelijeru. Reklo bi se, prva liga određene generacije: Ivan Posavec, Mio Vesović, Josip Klarica, Pero Dabac, Goran Trbuljak, Damil Kalodjera i nešto mlađi, autor izložbe, Darko Bovoljak.

Sad ne pripravlja kavu, jer se oporavlja od nesreće, nego leži na kauču i drži nogu na povišenome, pa ispada da su mu ovi, što sjede uokolo kauča, došli u audijenciju. Nakon

uvodnih informacija o okolnostima nesreće i trenutne razvojne faze između titana, fibule i tibije, razgovor se nastavlja na šifriranu jeziku blendi, piksela i svih mogućih karakteristika njihovih aparata. Jedan drugome nešto pokazuje, treći objašnjava, ovi ostali se preko njihovih glava naviruju na to što ovaj pokazuje, a svi nešto govore. I kao da se pritom svi čuju i razumiju. Izgledaju kao hrpa dječaka što su se našli iza garaža i uzbuđeno jedan drugome pokazuju i komentiraju najnovije akvizicije, u smislu pikula ili sličica za album.

Razgovor na tom metajeziku nažalost nije snimljen, kao što nije snimljena ni fotografija zbijenih glava ove *ad hoc* okupljene, ali ništa manje zaigrane, fotografske skupštine u kafiću 'Kod Cvjetka'.

Ne bi se baš moglo reći da ga 'ironija sudbine' ostavlja 'na miru'. Primjerice, za ovitak svoje fotomonografije "Grad" snimio je asfalt, karakterističan detalj nekog pločnika ili ceste, a u samom dnu kadra njegove su cipele. Iste je cipele nosio i desetak mjeseci nakon promocije knjige, kada je doživio prometnu nesreću na uglu Bauerove i Zvonimirove, pa su mu cipele, zbog udara, odletjele i parkirale se na asfaltu. Njihova bi fotografija posve nalikovala onoj naslovnoj.

No, mora se reći da ponekad i sam simulira situacije što ih prepoznajemo kao ironiju sudbine (IS). Na crno-bijeloj fotografiji kvadratična formata jest prozor kroz kojeg vidimo da je vani napadao snijeg po krošnjama drveća na Krešimirovu trgu. A na oluku s vanjske strane prozora, na kojem je također već solidan sloj snijega, nalazi se jedrilica. Uхваćena doslovno pod udarom IS: što se tiče sastava medija u kojem se nalazi, on odgovara, to jest voda, ali ta se voda pojavljuje u sasvim neočekivanu izdanju za jedrilicu, ona po njoj ne može ploviti.

Sličnu IS, ali reklo bi se onu koja stiže sa suprotne strane, doživio je i glavni lik na kolor-fotografiji također većeg formata. To je snjegović na ogradi žuljanske terase (snimljen vjerojatno kada i "Doručak", odnosno ujutro nakon 'snježne greške' na Pelješcu), iza njega je more, njemu posve neprimjereni kontekst. I baš kao što jedrilica ne pripada snijegu, tako ni snjegović ne pripada moru, zamijenio im je mjesta.

No, prema tim nedužnim žrtvama svojih apsurdnih ideja, prijatelj fotograf ipak nije sasvim nemilosrdan. Jest da ih je izvadio iz njihova matičnog medija i zauvijek ostavio da svojom nepripadnošću svjedoče njegovu zaigranom duhu, ali ih ipak postavlja zajedno. I to u kut, tako da jedrilica ipak može vidjeti more, a snjegović snijeg.

Nije tajna da često sluša muziku. Iako se baš ne može precizno odrediti kakvoj je vrsti glazbe posebno sklon, tu ima svega, od *jazza*, preko Jessice Lurie, Morphynea i Mercedes Sose, do Pixiesa, Radioheada, *punka*, *regaea*, *noisa*, etna i *rapa*. Nema tek *worlda*, elektronike i *disca*. I kao da je sve izmiješano, napravljena je *play*-lista, no ispada da stvari idu random ili kao da sluša neku dobru, ali posve neprofiliranu radiopostaju.

— Taj se *mix* zove "Od Žitnjaka do Vrgorca", traje oko pet sati, točno koliko mi treba za autocestu. To mi je kao neka mantra, osim toga, toliko sam ga puta već slušao, da po pojedinim pjesmama točno znam koliko mi još treba vožnje... A jednom, već pred kraj, malo prije Vrgorca, imaš taj zadnji tunel, dosta dugačak, skoro dva kilometra... Bio je neki jaki pljusak, uđem iz tog pljuska u tunel i kako se približava izlaz iz tunela vidim da je tamo sunce, kao da je time još dodatno naglašeno ono 'svjetlo na kraju tunela'. I kako izlazim u to svjetlosno prikazanje, vidim frajera sa sunčanim naočalama u otvorenom kabrioletu kako iz suprotnog smjera ulijeće u tunel... Jebiga, kol'ko god je meni svanulo, njemu se fakat smrklo, kad je s tim sunčanima i u tom otvorenom kabrioletu izletio iz tunela drito u pljusak.

XXXX

A što se njega samog tiče, u vožnji nije pretjerano nježan na gasu, prije bi se reklo da vozi 'šarf'.

Gledajući iz daljine kako vijuga po Pelješcu, njegov se Twingo doima kao nekad *Abarth* na brdskoj etapi, gore ide kao metak, a na nizbrdici rijetko kad koči jer odlično leži u zavojima. A kad nije za volanom, nego mojim autom idemo iz Žuljane u Dubrovnik, onda se ponaša poput suvozača na reliju koji neprestano daje vozaču informacije o terenu... 'sad prije zavoja ubrzaj, iza imaš sto metara ravno, stigneš ga prijeći'... Nema kartu, nego napamet zna cestu.

Nije baš da se utrkujemo kad idemo, svaki svojim autom, iz Žitnjaka u Sedmicu, ali on uvijek dođe prvi.

Ulazim kad mu je Luka već natočio dva deca Fishera, a on društvu već prepričava doživljaj svoga oca, Veseljka, kad ga je, sredinom sedamdesetih, negdje u Bosni, zaustavio milicajac, jer da je prešao punu crtu. Veseljko iziđe iz auta, okrene se i kaže milicajcu da tu nema nikakve crte, ni isprekidane ni pune... Ovaj veli da je bila i ispisuje kaznu. Veseljko odbija platiti, a milicajac kaže da sad ne može ne platiti, kad je već napisao kaznu. On kaže da neće i gotovo, nema crte, nema kazne. Uđe u auto i ode.

Navečer, u obližnjem hotelu gdje je stao prenoćiti, prigodom večere za njegov stol sjedne šef sale. Upoznat je sa slučajem 'puna crta' i došao je nagovoriti Veseljka da preispita svoju odluku o neplaćanju, jer da milicajac ima troje djece i da će on sad tu kaznu morati sam platiti. Pritisnut takvom tužbalicom, Veseljko pristane... Ali, kako će mu sad dati te novce, gdje da ga nađe?... Pa, tu je on, odgovara šef sale, mahne rukom, milicajac izađe iza neke zavjese i sjeda za njihov stol. Baš si ljudina, primajući novce govori Veseljku i naručuje rundu za njih trojicu. Pa onda još i dvije, tri... Sve dok nije otišla cijela kazna.

XXXXI

Zajednički prijatelj odaje mi jednu od njegovih fotografskih tajni: on namjesti kadar na ono što je odlučio da bude sadržaj fotografije. Ali onda ga malo proširi da unutra uđe i ono uokolo, ono što zapravo i nije ključno za taj sadržaj. 'Ali mu dobro dođe', veli, 'osim toga, nikad ne znaš, možda se tu nađe i nešto što se također tiče tog sadržaja, možda je to za njega i važno. Može se dogoditi da se proširivanjem kadra, proširi i značenje, da se pojavi i neka nova dimenzija vezana za sadržaj. Ali u trenu kad kadriraš, možda nisi svjestan te veze, nisi je još uočio... S druge strane, to je i način da se osobu koja gleda fotografiju stavi u istu poziciju u kojoj si bio i ti, u prizoru tek treba pronaći sadržaj.'

XXXXII

Po povratku iz Australije, čisti fotografsku torbu. Dakako, ta torba, osim onoga glavnog dijela gdje stoji aparat, ima bezbroj malih pretinaca, za dodatne objektivne, razne filtere, memorijske kartice, baterije i tako dalje.

Kad je već sve izvadio i poslagao po stolu, okrene je naopak i dobro protrese, čak je malo i izudara, da sva prašina iziđe. Naime, jedan dio boravka proveo je u pustinji, a pijesak nije baš po volji osjetljivim dijelovima njegova Nikonna ili Cannona. U oblaku prašine iz torbe ispadne i mali, plehnati tuljac. Nema pojma što je to, izgleda kao stari etui za termometar, osim što je znatno manji, kao futrola za malu olovku. Otvori futrolu i unutra nađe nekakvu cigaretu, ali onu smotanu. Zastane začas, ne uspijevajući odgonetnuti zašto bi smotanu cigaretu držao u posve odgovarajućoj aluminijskoj tubi, osim toga, ta futrola kao da je i napravljena po mjeri cigarete, nevjerojatno... Ali, pribor za pušenje nikad tu ne drži, duhan, motalica, papirići i filteri imaju svoje mjesto po nekom od njegovih džepova, nikada u torbi. I onda shvati da to uopće nije cigareta, nego džoint. I sjeti se da mu je nekom prigodom prijatelj S. darovao taj aluminijski etui. Možda baš za neki rođendan... Sjeća se da je bila gužva, mnogo ljudi, nije mu se dalo istraživati što je u pitanju. Stoga je, ne imajući druge, pod vizualnim udarom darovatelja, daru dao važnost tutnuvši ga u sveti prostor fotografske torbe. S obrazloženjem da ne može sada, nego će naknadno, na miru, provjeriti što je unutra. Prijatelj je taj glagol zacijelo protumačio kao eufemizam, sad mu je to jasno, kao šifriranu potvrdu toga da je shvatio što je unutra... Ali na dar je smjesta i zauvijek zaboravio, odnosno nije, nešto kasnije, kad se gužva stišala, 'provjerio' njegov sadržaj.

Tome je skoro dvije godine, tko zna da l' ova trava još uvijek radi?, pomisli osjećajući odgovornost, skoro i grižnju savjesti, što je toliko dugo zanemarivao prijateljev dar. Ali, nakon prvog dima prođe mu kroz glavu da je na putu za Australiju presjedao u Singapuru i dva puta prošao ono rendgensko čekiranje ručne prtljage. Plus još dva puta u povratku, kad je također presjedao u Singapuru. A u Singapuru je za posjedovanje bilo kakva narkotika propisana smrtna kazna.

Nosi cipele broj 47. Ne stoga što želi pobuditi čaplinovski dojam, nego zato što ima velika stopala. Ta prirodna anomalija, međutim, prolazi gotovo nezapaženo, nitko ga, primjerice, ne zove Jeti. A možda zato i vozi 'šarf', kad ta četrdesetsedmica nalegne po gasu, Jetijev auto leti. Osim toga, tko bi stalno takvu nogu prebacivao s gasa na kočnicu, zacijelo mu pritom i zapinje u tome malom Twingu. No, kad ga je već osudila na prolazak kroz život s velikim stopalima, priroda kao da se malo pokajala i odlučila mu to nadoknaditi neobičnom dimenzijom metabolizma — koliko god bila velika, stopala mu se uopće ne znoje.

Te dvije anomalije kao da su se udružile, pa on kroz život prolazi polako, jer da žuri, često bi se spoticao. Takoreći prisiljen na usporen tempo, istodobno dobiva i dozvolu da taj polagani prolazak po volji i produži, da zastane gdje ga je volja zastati, jer ga pritom neće ometati kojekakve usputne neugodnosti, poput uznojenih stopala u crnim Puma tenisicama na vrućemu praškom asfaltu.

Stapajući se kroz život sa zadanim konceptom, u njemu prepoznaje i univerzalan recept, zaključuje kako ni inače ne bi trebalo obraćati pažnju na usputne neugodnosti, nego ponašati se kao da ih uopće i nema. Ne otkopčavati se kad se uđe u zagrijanu prostoriju niti se ogrtati dekom kad pripremate listopadske večeri. Ni jesti kad se bude gladan ili piti kad se bude žedan.

No, ako je suditi po već ustanovljenoj anomaliji metabolizma, možda nije baš 'prepoznao' univerzalan recept — zato što ona otvara pitanje prisustva slične anomalije i u drugim kategorijama metabolizma. A u tom slučaju nije 'zaključio' da je bolje ne pridavati pažnju usputnim neugodnostima, on se ne mora 'ponašati' kao da ih uopće i nema, nego njih *de facto* nema.

Garderoba mu je manje više jednostavna. Badurina joj ponekad spočitne na svojevrsnoj pohabanosti, ali poznavajući Badurininu sklonost odlasku u šoping, pa i odjevnim markama, to i nije referentno mišljenje. Osim što nimalo ne dijeli sklonost odlasku u šoping, dapače, od toga toliko zazire da bi mogao biti predsjednikom antišoping lige, njegov je imidž dosljedno tome i ideološki obojen. Odnosno reprezentira odnos koji zastupa spram imidža kao takvog. Možda ne baš da ga manifestno zastupa, koliko ga se dosljedno pridržava. I to do te mjere da je u međuvremenu postao i arhetipom takva modela, ne može ga se uopće zamisliti u drukčijem izdanju. Primjerice, kad je išao na neko vjenčanje, dizajner mu posudio crni sako. No, da bi poništio ideju crnog sako, ispod njega je stavio tamnoplavu traper-košulju.

Konkretna karakteristika njegova ruha nije pretjerana neupadljivost, ni nekakva jednobojnost, ni zapravo bilo što čime bi ga se moglo koliko-toliko označiti. Kao što bi se moglo, naprimjer, Vesovića u tom smislu vrlo precizno označiti. Kao što i Posavca, Trbuljaka i Klaricu sklonost bijelim košuljama svakako označava. Ili Peru Dapca diskretna sportska tendencija. Ili Kalodjeru ona profesionalna, reporterska.

Ovakvim je izborom odjeće, dakle, uspio osvojiti jedinstvenu poziciju, kako među kolegama fotografima, tako i općenito, jer svi mi odjećom nešto izražavamo. I on također, izborom je to definirano, ali ta definicija ništa konkretno ne reprezentira, odnosno ono što reprezentira, ne može se označiti.

Dapače, ispada da je taj imidž rezultat tendencije ili pak strategije koja u svom ishodištu ima vrlo jasan cilj — neoznačivost. Posljedica je biti uvijek korak ispred ili pored, no iako je njegovo ruho svakako manifest takva *statementa*, nije jasno kako se taj korak zapravo poduzima.

XXXXV

Ne bi se baš moglo reći da je knjiški moljac.

Dapače, na primjedbu kako je za precizno izražavanje nužno podosta toga i pročitati, odgovara primjerom stanovnika Studenaca, "koji vrlo lijepo pripovijedaju, jasno, govoreći o svom kontekstu, iako nije baš da revno čitaju... Da i ne spominjem Aboridžine, koji su imali preko tristo riječi za drvo. Ne, postoji i usmena predaja... A osim toga, ne moraš sve pročitati, možeš imati i izravno iskustvo... Vraćam se brodom s Visa, sjedim na palubi, a kraj mene sjedi neka žena i čita. Nije trebala ni ići, svuda uokolo ti nevjerojatni prizori, čudo, a ona ga ne vidi. Ne zna da sama svjedoči nečemu veličanstvenom, nego čeka da joj to netko prepriča... Pa ne moraš pročitati da bi znao."

No, s druge strane ne može se reći ni da je neupućen, čak i kada se razgovor odmakne od elementarnih tema i skrene na područje umjetnosti, on opet sve zna. Zapanjujuće je kako mu je već i letimičan pogled dovoljan za preciznu procjenu.

Ali, za razliku od Toma Gotovca, koji je baratao svim podacima, njegovo znanje ne barata podacima. Reklo bi se da mu uopće ne trebaju.

Mogući odgovor na pitanje zašto mu ne trebaju, proizlazi iz sljedeće usporedbe između njega i Toma. Poznata je, naime, Tomova izjava: 'Svakog jutra kad otvorim oči vidim film', koja bi se mogla protumačiti i kao metafora njegova autorskog stvaralaštva, koje je u svemu vidjelo mogućnost umjetničke realizacije.

On vidi fotku. Ali, za razliku od Toma, on je vidi doslovno. Zato što on, kad otvara oči, vidi samo na jedno oko, od rođenja je gotovo slijep na drugo. U tome ne osjeća nikakav hendikep jer ne zna kako je to vidjeti s oba oka. On, dakle,

od rođenja vidi onako kako mi vidimo kad zažmirimo na jedno oko, a to činimo onda kada želimo nešto bolje vidjeti, kroz prstom učinjenu rupicu u zamagljenu prozoru kupao-nice ili kroz pukotinu na dasci, kroz nišan snajpera ili tražilo fotoaparata. On jedino *tako* vidi, on se rodio s tim.

— Ima jedna stvar, pa mislim da je bolje da je što prije obavimo. Prije nekoliko mjeseci mi je Trba predložio da zapišem te neke tvoje priče...

— Kakve priče?

— To što prepričavaš, dogodovštine i to... Kao, ljudi znaju tvoje fotke, ali ne znaju ništa o tebi... A on misli da je to zanimljivo. I ja to mislim, ali mi dotad nije palo napamet da to i zapišem... Prva je ideja bila da se takva zbirka predstavi prigodom promocije "Prirode i grada", ali mi je prošlo kroz glavu da ti to možda ne bi odgovaralo... Da takvo prigodno izdanje eventualno preuzme glavnu ulogu...

— Da, to mi ne bi odgovaralo.

— Nego sam pomislio da bi ti se to moglo prirediti kao iznenađenje, recimo, za rođendan?

— To bi bilo okej.

— E sad... Tu ima pluseva i minusa, iznenađenje je plus, scenarijski jako dobro dođe... Ali minus je to da ti možda ne bi odgovaralo da sad odjednom svi znaju nešto više o tebi, a da ti tek u tom trenutku saznaješ što je to...

— U pravu si, volio bih prije znati.

— I kad se zbroje plusevi i minusi, otpada iznenađenje, pa ću ti onda sad i poslati da pročitaš tih četrdesetak priča koliko sam ih dosad sakupio.

(I osjetim tremu, on ne samo da će biti prvi čitatelj, nego odmah i ovaj najkvalificiraniji... Kroz glavu mi prolaze odlomci, jesam li pogodio ton?... Raspoznaje li se u svima prostor interpretacije?... Smiruje me podatak iz ovoga prošlog, ne treba on to sve baš čitati, da bi znao je li mu stvar okej.)

— Pošalji, vidjet ću ovih dana...

(Dočim Trba, recimo, ima drugo rješenje za njegovo eventualno neslaganje: Reci mu da je on to sve ionako već ispričao, i to javno.)

Zamislilo redatelj da se u jednom trenutku u film uvede i direktor fotografije. On sjedi za stolom zajedno s likovima koje igraju Krešo Mikić i Pjer Meničanin. U jednom trenutku njihova dijaloga, koji oni zapravo čitaju, zato što je redatelj zamislilo film kao čitaću probu, kad Pjer pročita: 'počinjemo odavde', to će biti šlagvort, direktor fotografije na to će ustati i zauzeti svoje mjesto iza kamere na stativu, koja je dotad također vidljiva u kadru. Radnja se kontinuirano nastavlja, nakon što Pjer izgovori 'počinjemo odavde', slika će preuzeti perspektivu kamere koju upravo preuzima direktor fotografije. Time se dovodi u vezu plan radnje, dakle ono što je napisano, s planom snimanja, odnosno etapom u produkciji. I događa se metafilm.

Akcija!

Nakon izgovorena šlagvorta, međutim, ne događa se ništa, direktor fotografije sjedi i ne miče se. Kadar se ne mijenja, radnja se nastavlja, glumci čitaju svoje sve dok ne dođu do kraja sekvence, onda se Krešo okrene prema kameri i upitno raširi ruke... Na to se prolomi smijeh svih članova ekipe. Jedino je direktor fotografije ozbiljan, ne razumije čemu se smiju...

— Čekamo da ustaneš...

— Pa što je već rekao 'napisano'?...

— Ne, nego 'počinjemo odavde'.

XXXXVIII

Voli viski.

Ponudio ga jednom dizajner, ali više usput, pristojnosti radi, jer ovaj najčešće odbija slične ponude, da će radije kavu, pa dizajner obično popije sam.

— Može.

Kao Jack Nicholson, kad mu je dotad nijemi Indijanac rekao hvala za žvakaću, pa odmah vadi još jednu, dizajner odmah vadi dvije čašice i toči. Da se ovaj ne predomisli.

— Inače ne pijem, znaš mene, ali viskiju ne mogu odoljeti. Viski je, znači, njegova Ahilova peta. Dizajneru to nikada ne bi palo napamet, za nekakvu specijalnu rakiju još možda i da, neku koje nigdje nema, a on ju je probao jednom negdje, kao i one male hobotnice što je jednom probao odmah na barci... Ali da ne može odoljeti Johnnyju Walkeru, to je kao da ne može odoljeti Johnu Wayneu. A to, bez obzira na to što je prilično uobičajeno, kao da ipak nije njegov žanr, on voli svemir, a ne Divlji zapad. I kako je uopće došlo do takve diferencijacije... zašto ne konjak, tekilu ili rum?... Martini zašto ne?...

— Nisi mi natočio. — pruža praznu čašicu, parodirajući Kožarića koji je znao odmah ispiti i još dok konobar ostalima dijeli, pokazati mu praznu čašu, meni niste natočili...

XXXXIX

Poučak broj 9.

“Fotograf početnik ne bi smio imati loš aparat, nego nasuprot tome, jako kvalitetan. Zato što bi ga loš aparat mogao obeshrabiliti, jer s njime nikako neće uspjeti dobiti ono što je vidio.”

XXXXX

Kad se govori o njegovu Twingu, mora se reći da je prije njega imao Formana. Taj mu je karavan nakon peglice bio Amerika. Čuvao ga je, zbog oštećenja asfalta ne bi išao Zelenim valom iz Kinoteke doma, nego onim donjim, malo zaobilaznim.

Sve dok se nije izvrnuo. Ništa strašno, gotovo u mjestu, tek krov nešto ugruvan. Ali, tu je ljubav pukla.

— Nisam lud da za sobom vučem dva metra lima. — objašnjava odluku o kupovini Twinga.

Sa svih strana prikuplja novce i odlazi u dućan. Uplaćuje najjeftiniju verziju, potpiše ugovor i pričekava mjesec dana na isporuku.

Stiže mu obavijest da je njegov Twingo stigao. Ali, radi se o modelu koji je petnaest konja jači i dvanaest tisuća kuna skuplji.

— Nećeš ništa platiti, — uvjerava ga prijatelj odvjetnik, — kad te zapitaju za dodatne novce, pokaži im račun, u pitanju je njihova greška.

Podosta kasnije, kad se jednom u kafiću 'Kod Cvjetka' okupilo društvo i raspravljalo o esencijalnim temama, usred žučne diskusije, otvaraju se vrata i ulazi Kata. Pa kao i obično kad Kata uđe, razgovoru se događa isto što i računalu kad nestane struje. U novonastaloj situaciji, kao kad dođe struja i ponovno se pojavi desktop, Kata mirno započinje konverzaciju.

— Kako je Buga? — pita domaćina. I, ne čekajući odgovor, nastavlja. — Ona je sad sigurno već četvrti gimnazije, što će uzeti za maturalnu radnju?

— Ne, Buga je završila Umas, a sad trenutno radi na snimanju "Game of Thrones".

— Pa koliko ima godina?

— Dvadeset tri.

— A jel' položila vozački?

— Što će joj vozački, kad nema što voziti.

— Zašto, pa prodajte ovaj auto i uzmite dva manja.

XXXXXI

Kao što drugi svako toliko kupuju duhan, otprilike tim tempom prijatelj fotograf kupuje naočale. Obično ima u svakom džepu po jedne. Pa kad se razina njihova broja po džepovima spusti do pola, pali se alarm i ide se u dućan. Prodavačice ga već znaju, koliko ćemo danas, pitaju.

Kupovina, međutim, nije jedini izvor. Budući da ih ima puno, za svaku pojedinu potrebu uzima iz džepa druge i zadubljen u slučaj tek ovlaš odlaže na stol, pa ih tamo uvijek bude nekoliko. Stoga je i logično da pri odlasku pokupi sve. A s obzirom na to da povećće društvo u Sedmici uključuje i određeni broj drugih kojima također trebaju naočale za čitanje, njegova se kolekcija i na taj način povećava.

Ili smanjuje, ukoliko ih sve zaboravi i ode.

Izum revolucionarnih naočala što se magnetom sklapaju iznad nosa, a inače, nesklopljene, mogu visjeti oko vrata, zato što su im krajevi međusobno spojeni nekakvom gumenom trakom iste boje kao i okviri, našeg je ljubitelja novotarija, baš kao i jedan dio društva u Sedmici, smjesta otjerao u dućan.

Tako se riješio problem gužve na stolu.

No, ispostavilo se da on taj ključni element — mogućnost sklapanja magnetom iznad nosa — definitivno koristi, ali na sasvim drugačiji način. Zgodno je što su mu pri ruci, ne mora kopati po džepovima, no on koristi njihovu rasklopljenost, mogućnost sklapanja ga baš i ne zanima. Ako je, naime, potrebno nešto pročitati ili pogledati na telefonskom ekranu ili bilo gdje drugdje, on ne uzima objema rukama po jedan dio naočala što vise oko vrata da ih sklopi iznad nosa, nego mu je praktičnije jednom rukom uzeti samo lijevu 'naočalu' i držati je pred okom, ova druga mu ionako ne služi ničemu. Osim ako su mu za pridržavanje toga što čita potrebne obje ruke, tada ih sklopi na nosu.

XXXXXII

Baš kao i u bilo kojoj drugoj dimenziji života, tako i u fotografiji tehnološki napredak donosi pluseve i minuse. Pa kao što je, vezano za digitalne aparate, skladištenje svakako njihov plus, fotograf ima na raspolaganju daleko više od 36 snimaka, istodobno je skladištenje i minus. Ne stoga što se s ogromnim brojem fotki nema kamo, dapače, ima se, beskrajna su virtualna skladišta, ali toliko beskrajna da sve fotke, koliko god ih ima, u njemu nestanu kao zvijezde na nebu. Na sigurnom su, spremljene, ako ima sreće, folder bude i imenovan, no svakog dana stižu nove, jedva ih se stigne pregledati, pa o selekciji, grupaciji, općenito arhivaciji pod nekim ključem, nazivnikom ili šifrom nema govora. Imaju tek datum i broj, trebalo bi imati stalno zaposlenog koji bi ih promptno klasificirao i na taj način stavio na raspolaganje.

Kad mu se ta ideja izloži, uz primjedbu kako bi svekolikost od takva posla zacijelo profitirala, odgovara da svekolikost ne otvara radna mjesta, ne isplaćuje mjesečnu plaću.

No, ako bi se u opis radnog mjesta uključila i skrb o plasmanu fotki na svjetsko tržište, takva bi se plaća lako mogla osigurati, potrebno je tek nešto malo organizacije... Međutim, upravo u tome i jest problem: kakva god bila, organizacija podrazumijeva program, a program je nešto od čega bježi 'glavom bez obzira'.

Zato i ne otvara radno mjesto, kvragu i svekolikost, minus bi bio veći od plusa. Materijalni bi boljitak smanjio prostor slobodnih odluka, a upravo mu je boravak u tom prostoru neizmjerne dragocjen.

XXXXXIII

Spomenuo jučer mladi fotograf, možda i ne baš tako revolucionarnu, misao, da fotografija zaustavlja vrijeme.

Po logici stvari, takvo bi zaustavljanje trebalo djelovati i povratno, ta se činjenica odraziti i na fotografu — svojim djelovanjem zaustavivši vrijeme, ono i za njega također stane, dakle, ne računa mu se. Tek za trenutak okidanja, dakako, no ako se to kroz duže vrijeme učestalo radi, nakupi se takvih trenutaka.

Ima ih koji tome pristupaju programski, prikupljaju ih, recimo tijekom deset godina, s idejom da ih sve zajedno potroše u komadu, što se najčešće na kraju izjalovi, pa onda čekaju sljedeću desetoljetku. Naš glavni junak, međutim, ne gleda dugoročno, nego svake godine uzme po nekoliko mjeseci i ode u Žuljanu.

No, i u gradskom razdoblju ispada da ga nemilice troši, kao da ima napretek tih zaustavljenih trenutaka, uvijek ima vremena, nikada mu se ne žuri.

Većina njegovih prijatelja, međutim, ne zna za tu njegovu bogatu kolekciju, pa ga čeka u dogovoreno vrijeme.

Ali ne svi, neki znaju.

Na promociji knjige “Rani kolaži”, Mladena Stilinovića, jedan od predstavljača bijaše i on. Sa sobom donosi rad što mu ga je Stile odavno napravio i poklonio za rođendan. Prozirna plastična kutijica. Unutra je ružičasta marama na kojoj piše: “Ja sam tvoj prijatelj, nemam sat.”

XXXXXIV

No, ima trenutaka kad i najvećim profesionalcima zataji oprema pa bitna stvar ostane nefotografiranom.

Kao što se to dogodilo u Štaglincu, gdje Cvjetko i Tom dijele sobu.

Rano ujutro Cvjetka iz sna budi Tom, stoji gol iznad njegova kreveta i uzbuđeno govori: Evo ga, konačno ga vidim, daj sad fotkaj!...

Cvjetko dolazi k sebi, nalazi aparat, ali to mu je novi aparat i nije se još sasvim s njime srodio i treba mu vremena da sve namjesti. I dok namješta čuje Toma: E jebiga.

XXXXXV

Prijam na visokoj razini u rezidenciji francuskog veleposlanika povodom predstojeće izložbe fotografija u okviru velike akcije 'Croatie la voici'. Markita ga upozorava da bi trebao imati odijelo, da bi to bilo prigodno. Odgovara da mu ne treba odijelo, obući će košulju, dovoljno da je čista... A osim toga ondje će biti i drugi, recimo Pero Dabac, a kad je on imao odijelo?...

Zaboravlja, međutim, da Perina sestra živi u Parizu. Peri uoči prijama stiže pošiljka i Pero osvane u apsolutno primjerenom, ali i generalno gledajući, fenomenalnom odijelu. Dapače, sve ih je zasjenio.

I on je jedini u košulji.

Konačan udarac zadaje ogledalo u kupaonici nakon prijema, gdje slučajno primjećuje da mu je na stražnjoj strani lijevi rukav sasvim čiste košulje dobro rasparan.

XXXXXVI

Ponovno listopad, ovaj put šesnaesti, a ne dvanaesti, ponovno je u moru. I ponovno to potkrepljuje fotografijom.

— Što ćemo sad? — pitaju se članovi Petikata na sastanku u dalekom Zagrebu.

— Sad kad zaroni, mogli bismo ga vratiti na mjesto predsjednika, pa kad izroni, bit će sve opet kao i prije nego što je lani zaronio. Mislit će da je sve ono što se u međuvremenu dogodilo bio tek privid, sok iz zrnca maka, san...

XXXXXVII

Nakon listopadskog boravka u Žuljani, vraća se gazda kafića na Žitnjak.

Aparat za kavu ne radi.

— Ne bih sumnjao na Franu, — dizajner smjesta preuzima ulogu objektivna promatrača, bez obzira na to što je kod njega ključ on ne može biti kriv, aparatom se nikada ne služi, — Frane je uvijek tako oprezan, kad uđe kod tebe, kao da hoda po jajima.

— Uopće ne mora značiti da je netko kriv, možda je riknuo sam od sebe...

— I što sad?

— A sad na popravak... To mi je jedino, ne mogu biti bez njega, ne bi mi nitko dolazio.

XXXXXVIII

Jednom godišnje fotografi se sakupljaju u Rovinju, na manifestaciji "Photo Days". Obično su i smješteni u istom hotelu.

Doručak. Budući da je prijatelju fotografu taj obrok i inače najvažniji, 'ako dobro doručkuje cijeli dan je miran', dobrobrano natrpana pladnja s hranom u rukama muva se između stolova tražeći slobodno mjesto. Nije, međutim, primijetio da se i na terasi sjedi. Iza njega nailazi Klarica, koji je to, međutim, smjesta primijetio. Uzima mu pladanj: 'baš si nespretni', aludirajući na njegovo muvanje među stolovima i žustro odlazi prema terasi. Nije, međutim, primijetio da je unutarnji dio od vanjskog odvojen staklenom plohom — zalijeće se s pladnjem, čiji kompletan sadržaj ostaje na staklu.

XXXXXXIX

Primijetivši na fotografskom portalu objavu serije fotografija mlađeg autora, koja ima istovjetan naziv i sadržaj kao i serija što ju je prije dvadesetak godina napravio nešto stariji kolega, odlučuje *mailom* upozoriti na tu činjenicu. Ne dobiva odgovor. Odgovor, međutim, stiže nekoliko mjeseci poslije od kustosice skupne fotografske izložbe, koja u postav uključuje novu seriju, kako je razlika u tome da je jedna serija crno-bijela, a druga u boji.

Bez obzira na to što je dotičan sadržaj već sam po sebi poprilično općenit, kao da se na pladnju nudi njegovo simbolično značenje, poput izloga jeftinih slatkiša pred kojim se fotografski sladokusac ne zaustavlja, on, dakle, ne smatra da je toliko bitno tko ga je prvi registrirao, ali budući da se prvo svjedočanstvo već upisalo u fotografski sustav, taj bi se sustav prema toj činjenici morao nekako odnositi. Ako je predmet u njega upisan, a on se prema tom upisu ne odnosi, to znači da svi mogu raditi ono što je već napravljeno, a to je besmislica, sustav upravo i postoji da bi to spriječio.

Dakako, postoji mogućnost da pojedinci u sustavu ne znaju za takav upis, upravo je zato i reagirao. No, svi oni redom tvrde da znaju. I da to nije nikakav problem.

— Ipak, znači, nisam lud.

Odahne nakon što mu kolega fotograf odgovara kako on također smatra da je smisao, odnosno koncept neke serije, ono što je za nju ključno, odnosno zašto je ona uopće snimljena, a ne to je li snimljena u boji ili je crno-bijela.

XXXXXX

— Dođem u atelijer, priča ovećem društvu u Sedmici, — krenem prema njegovim vratima da ga pozovem na kavu, ali čujem njegov glas i pomislim da razgovara telefonom. Napravim kavu i pričekam da završi razgovor. Ali on još uvijek priča, možda ima goste... Nema veze, pozvat ću i njih. Otvorim vrata, nema goste i ne govori telefonom, nego uči napamet svoj govor.

Javno raskrinkan, napuštam praksu 'govorenja iz glave' i pokušavam naći okvir koji bi mi dopuštao čitanje. Nalazim ga u okolnostima nastupa na predstavljanju knjige Mladena Stilinovića, koja se, igrom slučaja, odvija upravo deset metara od mjesta raskrinkavanja. U uvodu predstavljanja knjige, prepričavam slučaj zbog kojeg sam bio prisiljen napustiti 'praksu govorenja iz glave', a potvrđujući istinitost navoda, rukom pokažem na poprište. Nakon čega, logično, prelazim na čitanje svog teksta o knjizi.

No to je potrošeno, takav recept ne mogu ponoviti i na promociji ove knjige.

Ali, uopće nije potrebno da tada nešto govorim, štoviše, napisao sam sve što znam o prijatelju fotografu... Ne može ni Trba, njegova je ideja, to mora biti treće lice, netko s jedne strane objektivan, a s druge, ipak upoznat s osobinama glavnog lika jer je poznavanje predmeta svakako dobrodošlo u procjeni interpretacije.

Idealan je Martinis, s jedne strane vrstan procjenitelj literarne kakvoće, a s druge, odličan poznavatelj njegove prirode. A s treće, što je za promociju također dobrodošlo, nije nesklon govorenju.

Jedino ako ne odabere konceptualan pristup, ponukan čestim komentarima prijatelja fotografa na račun njegove rječitosti, da ovom prigodom sad odšuti to što je o knjizi mislio reći.

XXXXXXI

Priča kaže da mu je Trba prvi objavio fotku. Sedamdesetih je bio grafički dizajner *Poleta*, negdje je vidio fotografiju krave kraj koje stoji vrlo krupna žena što je očito čuva. Žena ima maramu na glavi, relativno mrgodan izraz lica, na prsima prekrížene ruke, za koje je drškom obješen zaklopljeni kišobran.

Teško je reći točno što, ali nešto je u tom prizoru plijenilo pažnju, čak bi se moglo reći kako je nešto izazivalo i smijeh, nekakav apsurd u toj, zapravo, posve logičnoj situaciji. A, imajući na umu vrlo suvremeni, pa i posve urbani, profil *Poleta*, fotka krave bila je potpuno neočekivana.

No bez obzira na to je li ta priča točna — je li prvi bio Trba, te je li mu prva objavljena bila krava, ono što je za to vrijeme bitno, jest da su se otvorila vrata drukčijem tretmanu novinske fotografije, odjednom su i one reportažne i portretne i ilustracijske postale autorske. Imaju crni okvir kadra, imaju veliki prostor na stranici, nisu tek usput tu, ne samo da informiraju o sadržaju, nego imaju vrijednost same po sebi. Dapače, dobivaju i mogućnost komentirati određenu temu, a ne samo vizualom je prepričati. Slijedom toga i fotografija općenito postaje bitnom, uglavljuje svoj medij rame uz rame s glazbom, filmom, pričom, kazalištem i tako dalje.

I kad se danas listaju brojevi ondašnjih omladinskih novina, kao da se obilazi izložba. Moglo bi se reći, sad već starih majstora: Posavec, Vesović, Pavelić, Zelmanović, Strikoman, Krpan, Cvjetanović, Knaflec, a nešto kasnije i Semijaljac, Kalodjera, Rasol... Jer upravo su fotografije koje su ondje tad objavljene, često i one po kojima je većina njihovih autora poznata.

To je prilično jedinstven slučaj, da takva specifičnost, poput omladinskih novina, ne samo da iznjedri generaciju autora, nego i njihov medij ustanovi jednakovrijednim ostalima. Značenje što su ga omladinske novine priskrbile fotografskom mediju u budućnosti nije nestalo, štoviše, fotografija je danas u prostoru suvremene umjetnosti prisutnija nego ikad, ali uloga koju je u tom slučaju imala u novinama, nestala je zajedno s tim novinama.

XXXXXXII

A kad bi baš morao, iz te bi plejade izdvojio Knafleca, on mu je u tom trenutku bio prvi konkretan kontakt s tim prostorom.

U svjetskim razmjerima, to bi bila Diana Arbuss, njena ga je knjiga najviše impresionirala... No sudeći po jednoj od njenih najpoznatijih izjava: "I work from awkwardness. By that I mean I don't like to arrange things. If I stand in front of something, instead of arranging it, I arrange myself.", fotografski joj se stav tek unekoliko poklapa s njegovim.

Kao i Diani, njegove pobude imaju veze s ne/udobnošću — postojeće stanje ne želi ometati namještanjem stvari. Ali, odlazi korak dalje od nje, zato što u određenoj situaciji on ne namješta ni sebe. Kao da za to uopće nema potrebe, njegova je nazočnost posve prirodna, upravo iz činjenice njegove konkretne pozicije proizlazi razlog za fotografiju. Upravo je *to* odgovoran zabilježiti, upravo i ne smije mijenjati poziciju, ne smije se miješati, odnosno namještatati se.

A to što se nekome možda čini, kao što se, primjerice, onom Slovincu koji mu je naručio seriju o Alpama, činilo da ih se mora isplaninariti da bi se dobile dobre fotografije, to je zabluda. Dovoljno je ponekad zaustaviti auto i izići van, čak i ne izići, čak je i iz vožnje moguće snimiti fotografije s kojima je Slovenac potom bio više nego zadovoljan. Smetalo mu je jedino to što se za njih uopće nisu pomučili.

XXXXXXIII

Iako sadržaj ovih pričica nema kronološki poredak, one su ipak vremenski povezane, zato što je redosljed odredilo vrijeme njihova nastanka — kako sam se čega sjetio.

U ovom trenutku, dakle više od godinu dana poslije, logično je pretpostaviti kako sam se ipak dosad prisjetio svega što mi je prijatelj fotograf ispričao, te da bi nastavak knjige jedino mogao proizići iz proizvodnje novih sadržaja. Odnosno, onog što će mi tek ispričati. Drugim riječima, onog što će mu se tek dogoditi.

Zaustavljanje je nužno ne samo stoga što bi se u suprotnom slučaju pisanje konceptualno trebalo nastaviti unedogled, nego i zato što se time te nove sadržaje stavlja u vrlo nepovoljnu poziciju, na njih se vreba — jel' bilo što danas?, a jučer isto ništa?... Kao da ih se nagovara: dajte nešto, treba mi za knjigu...

A upravo neprirodnost takve platforme ilustrira ono od čega protagonist najviše zazire pa ni u kojem slučaju ne bi smjela biti prisutna u ovoj knjizi.

— Kad bi mi tko odredio da za godinu dana moram napraviti izložbu od onoga što ću od sada pa do tada snimiti, to bi mi potpuno zatrovalo fotografiranje.

POST SCRIPTUM¹⁰

Novi sadržaj!

(Valjda je naslutio da je zrak čist, da je tekst već otposlao na lekturu, da se na njega ne vrebalo.)

Subota na Sljemenu. Zajednički prijatelj slavi rođendan u izletištu Risnjak. Pada snijeg. Glavna cesta donekle prohodna, no prilaz izletištu, koji se dodatno prepoznaje i po slavljenskom parkiranom kombiju, neočišćen i Twingo ne može dalje. Iako ima lance, snijeg je pre-dubok. Ostaje kraj kombija, a prijatelj fotograf, njegova supruga ravnateljica, kiparica i dizajner, do Risnjaka će se, kao uostalom i putnici kombija, zaputiti pješice. Ovaj prvi nije baš zadovoljan, ako mu se taj duboki snijeg probije u cipele, vijci u gležnju mogli bi se zamrznuti, titan zaglaviti.

— Zglob ti je kao u pancericima, solidno uglavljen, a cipele ti i inače ima format skije, do dolje si začas. — hrabri ga dizajner, aludirajući na stazu što se vijugavo spušta. — Jedino što za povratak nema skijaškog lifta.

Sedam sati poslije, cirka pola deset navečer, napuštaju raspjevano društvo i započinju uspon.

Ne treba uopće misliti na cilj, pomisli dizajner i uspori korak, nego penjanje prihvatiti kao trajno stanje. To je očito pomislila i ravnateljica, pa kad nešto zasvjetluca između borova, ona zastane fotografirati. Dizajner asocira risove, tu ih mora biti, po tim je mačkama izletišta dobilo ime.

To nisu oči risova, nego svjetla našeg grada, zapjeva u sebi aludirajući na poznatu pjesmu Vještica... to nisu bili topovi, nego lupa moga srca... što ju je društvo maločas pjevalo.

Malo-pomalo sve više zaostajući, nakon vječnog uspona, nakon posljednjeg zavoja, dočekuje ih sljedeća scena: kiparica tješi prijatelja fotografa koji glavu skriva u rukama i 'plače' naslonjen na auto.

— Ma, Twingo, — jauče objašnjavajući nam, — zaključao sam ga, a ostavio ključ unutra... Stavio sam ga na sjedalo da uzmem metlicu za snijeg i zaboravio... Valjda sam ga nehotice pritisnuo kad su vrata bila otvorena, pa kad sam izišao i zatvorio ih, tog časa sam čuo i ono *klik* i znao da je gotovo.

To nije samostanska ćelija, nego kabina našeg auta, nastavlja skladati dizajner, aludirajući na zadarski slučaj kada je ključ također bio unutra, a nedostupan.

Nema druge nego nekoga zaustaviti, ta su svjetla ipak mnogo dalje nego što se čini.

Nasuprot očekivanju, noćni sljemenski promet dosta je živ. Jedni se ne zaustavljaju, drugi stanu, ali su puni... Vlasnik Twinga smatra uputnim informirati ove što su stali o nesretnim okolnostima, bez obzira na to što su puni, da ne pomisle kako ih se zaustavlja tek tako, bez valjana razloga.

Međutim, ispostavlja se da unutra nisu 'obični' putnici, nego ovlašteni serviseri upravo za nasilno otvaranje automobila!

Nemaju sa sobom alat, nego će se vratiti za četrdesetak minuta. Uzeli bi vlasnikov broj, da ne dolaze uzalud, ako se ovi ipak uspiju spustiti, pa vlasnik recimo dođe sutra s rezervim ključem... To bi im se možda više isplatilo jer njihova usluga košta 400 kuna.

Vlasnik revno daje broj, zna da mu se taj rezervni ključ sigurno negdje nalazi, ali nije baš siguran da zna i gdje.

Izvršno odigrano, trenutna improvizacija i dosljedna izvedba, aplaudira dizajner nakon njihova odlaska, debelo sumnjajući u istinitost te priče. Da su takoreći odmah, već u trećem autu ovlaštenu provalnici, dakle, ljudi, ne idealni, ne bogomdani, nego za to nema izraza... To je nemoguće, to mogu povjerovati samo oni koji nemaju drugog izlaza.

To jest, možda bi ga i imali, možda bi i uhvatili neki prijevoz, dok je još bilo prometa, da nije petnaestak minuta poslije 'istinitost njihovih navoda' pojačana i telefonskim pozivom.

— Ako ste još tamo, za pola sata stižemo.

— Što se čulo u pozadini, — zanima dizajnera, — neki diskoklub ili pivnica gdje 'profiji' nazdravljaju dobroj 'fori'?...

Usred neizvjesna čekanja, prometa je već sasvim nestalo, začuje se neka buka iz šume.

To nije rika medvjeda, nego naše raspjevano društvo.

Slavljenik predvodi kolonu prema svom kombiju. Nelagoda je smjesta zaboravljena, no usred veselja (kolona donosi i okrepu), izranja nova dvojba: da i dalje vjeruju u čudo ili da se s ovima ukrcaju u kombi, vjerujući kako će se rezervni ključ svakako negdje naći?

Okolnosti su, međutim, ipak bitno povoljnije, em' okrepa, em' mogućnost ukrcaja, što će reći, sigurna spasa, budući da se u dolazak 'servisera' tijekom razdoblja neizvjesna čekanja opetovano posumnjalo.

A raspjevano društvo u Risnjaku, s druge strane, nije baš izgledalo kao da će uskoro krenuti ili da će krenuti uopće.

No, čuda ipak postoje, prisiljen je priznati dizajner, ti ljudi u tom trećem autu doista su profesionalci, oni upravo stižu službenim vozilom, posebnom pumpicom malo odškrinu vrata Twinga i specijalnom udicom upecaju ključ. Neočekivana avantura iznenada završava totalnim hepiendom (minus 400 kuna).

I kao da to nije dosta, kao kad se nakon predstave skidaju maske, odlažu suvišni rekviziti i svi se zajedno dolaze pokloniti, tako i sada serviseri odlažu alat, prihvaćaju poziv na 'jednu putnu', priključuju se pozdravnoj zdravici. I već su čašice na krovu Twinga, a kad se odmotaju šalovi i skinu kape da se to dostojno obavi, kad se u toj bijeloj noći malo bolje vidi tko je tko, međusobno se prepoznaju — profesionalci i članovi raspjevana društva su prijatelji.

Sreća da ima svjedoka, pomisli dizajner, ovakvu završetku knjige inače nitko živ ne bi povjerovao.

¹⁰ Odstupanje od uobičajenih naziva odlomaka proizlazi iz činjenice da se ova 'rođendanska priča' uistinu i dogodila nakon posljednjeg odlomka. Nakon što sam rukopis smatrao završenim.

A budući da sam tek stavljanjem rukopisa u prijelom saznao njihov broj, ispovjelo se da bi ta priča, da se dogodila koji dan prije, bila pod brojem XXXXXIV, te da taj broj odgovara dobi prijatelja fotografa u ovom trenutku. Ovo brojčano poklapanje, a igrom slučaja i tematsko, dodatno ukazuje na njegov 65. rođendan kao datum promocije.

Boris Greiner _ PRIJATELJ FOTOGRAF

nakladnik _ Petikat, umjetnička radionica, B. Hanžekovića 57, Zagreb

oblikovanje _ Boris Greiner

lektura _ Neli Mindoljević

tisak _ Vemako tisak

naklada _ 350 primjeraka

ISBN 978-953-6946-32-7

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem .

Knjiga je objavljena uz potpru Ministarstva kulture Republike Hrvatske.